

Tanárok és tanítványok az 1956-os forradalom és szabadságharc idején ^[1]

Jelentések az 1956–1957-es tanévről

„A jól induló iskolai évet derékba törte az ellenforradalom. Hatására meglazult az iskolák rendje, a nevelők és a tanulók munkafegyelmé. A politikailag megbízható pedagógusok hatását [...] az ellenforradalmi beállítottságú nevelők agresszív magatartása és az utca hangulata nemcsak ellensúlyozta, hanem hatástalanra is tette. Nevelőink többsége ezért még december folyamán sem mert pozitív politikai kijelentést tenni, aktívan és öntevékenyen a szocializmus további építéséhez hozzáfogni.”

Bevezetés

Az 1956-os forradalom és szabadságharc történetével, és ezen belül az oktatási-nevelési intézmények, valamint a fiatalok és a nevelők magatartásával sem az 1989-ben lendületesen meginduló történeti kutatás, sem pedig a neveléstörténeti irodalom nem foglalkozott behatóan. Ide tartozik az oktatási és nevelési hálózat egészének: az Oktatási/Művelődési Minisztériumtól a Pedagógusok Szabad Szakszervezetén keresztül az állami és az egyházi intézményekig terjedő bonyolult szervezet történéseinek a bemutatása, a Szovjetunió Kommunista Pártja XX. kongresszusától legalább 1959 ősziig, a pedagógus társadalommal szembeni megtorlás formális lezárásáig.

Az 1989-től közzéadott '56-ról szóló történeti, neveléstörténeti irodalomban fel-felbukkannak a középiskolás tanulók és néhány helyen tanáraik is. Tanári testületek, pedagógus közösségek állásfoglalásai ugyancsak. Számottevő művek viszont csak néhány felsőfokú oktatási intézmény korabeli történetéről, a forradalomban és szabadságharcban játszott szerepéről készültek, de *átfogó képet* az egész ország területére kiterjedő diákmozgalomról egyikből sem kapunk. Ne feledjük, hogy az 1956-1957. tanévben 172 786 középiskolás diák tanult az országban, 7935 tanár irányításával. Az általános iskolai tanulók száma 1 255 001 volt, és ezt a tekintélyes számú fiatal 52 214 pedagógus tanította. Csak Budapesten 111 középiskolában 38 450 fiatal tanult, 2443 tanár közreműködésével. A 316 általános iskolában pedig, ahol 9051 pedagógus dolgozott, 185 667 tanuló iskolátan be. Ezeket az adatokat érdemes újra meg újra felidézni, ha a mértéket és az arányokat mérlegeljük.

Ezúttal három dokumentum(részlet) közzétételével szeretnénk a figyelmet erre a kérdéskörre irányítani, továbbá a bennük szereplő és a hozzájuk kapcsolódó adatokkal az eddigi ismereteket gazdagítani. Néhány szó a forrásokról. A téma teljes kibontásához fontosak az oktatási és nevelési intézmények vezetőinek jelentései az 1956-1957. tanévről, az új - a forradalom alatti magatartás értékelését is tartalmazó - minősítések, a Fegyelmi Bizottságok határozatai és jelentései, a Tanácsok Művelődési Osztályainak összegzései, a Tanácsok elnökeinek beszámolója az apparátus 1956. október 23. után eltelt közel egy éves munkájáról, a Pedagógus Szakszervezet hasonló visszatekintése és helyzetértékelése. Az *1. számú forrást* a Fővárosi Tanács VB X. Oktatási osztálya készítette az MSZMP és a Művelődési Minisztérium illetékesi részére, a kommunista restauráció brutális időszakának a vége felé, de még távolról sem annak lezáródásakor. Ekkor már a pártvezetés értékelése a közelmúlt történéseire szilárd bázist jelentett, amire támaszkodva, ami mögé bújva lehetett elmondani a jelentésadóknak véleményüket. *A mi minden vezetett 1956. október 23-ához* kérdés változatlanul élő, időszzerű és fájdalmas volt, és az okok felderítésére irányuló tétova, a konszolidáció előre haladtával egyre inkább felszínese és elnézővé váló kritika többnyire a felelősség el- és áthárításába torkollott. Mindenki, így a X. ügyosztály is így járt el, *mosta kezeit...* Ez a buzdó, de a teljes sikert eleve kizáró igyekezet kitűnik az irat tartalmi felépítéséből, a résztvevők magatartásának jellemzéséből, a jelzők használatából, az adatokkal való *bűvészkedésből*, a *jók* és a *rosszak* nem egyértelmű elkülönítéséből és az ideológiai gúzsba kötöttség állandó jelenlétéből. A beszámoló nem ad teljes és tárgyyszerű képet minden területről, csak példákat említ, holott készítésének idején a források teljes köre - legalábbis az oktatási-nevelési intézményhálózatban -, és az azzal kapcsolatban képződött iratanyag még a rendelkezésre állt. Az már csak formai kérdés, hogy az egyes részterületekért felelősök anyagait nem sikerült egységes egészé gyűrni, sem szemléleti, sem pedig stílári tekintetben.

A jelentés igen terjedős, ezért csupán azokat a részeit hozzuk a nyilvánosságra, amelyek a forradalom alatti eseményeket, az azt követő megmozdulásokat, illetve a fegyelmi eljárásokat tárgyalják. A napi pedagógiai feladatokra (pl. tanulmányi átlagok) vonatkozó fejezetek közlésétől eltekintettünk. Bevezetőnkben azonban igyekszünk bemutatni a teljes forrást. A másik két, egymással szorosan összefüggő irat készítőinek célja kimondottan a *megingott* pedagógusok fegyelmi vizsgálatainak rövid áttekintése volt, bepillantást nyújtva a *vétségek* típusaira, mértékére, a megtorlás korlátaira és eszközeire. A három irat tartalma együtt segít megérteni a pedagógus társadalom '56-os magatartását.

Nézzük, hogy a dokumentumok készítői milyen szavakkal jellemezték az 1956. október 23. előtti helyzetet. A XX. kongresszus és az MDP KV júliusi határozata nyomán az új tanévet *jól* készítették elő, az irányítás *jó munkaterv alapján indult*, az apparátus *nagy lendülettel* fogott a munkához, amely *zökkenő nélkül* folyt, a Dolgozó Ifjúság Szövetsége a középiskolákban pedig *lényegében helyes célkitűzések* szerint, *igen mozgalmas* életet élve végezte feladatát. *Az aránylag nyugodt* légkörben *lelkes taggyűlések* zajlottak, az úttörők is *helyes célkitűzések* szerint dolgoztak, általában a munka *tervszerű és eredményes* volt. A párt és tömegszervezeti munkában *egészséges fejlődés indult meg*.

Milyen helyzetet teremtett az október 23-án kirobbant „ellenforradalom”? A reményekre jogosító fejlődést *derékba törte*, a fegyelem *meglazult*, a gondok *tovább növekedtek*, *nyolc hetes kiesést* okozott, *bomlasztott*. Nyílt *uszítás* folyt, a *gyáva uszítók* [...] *megbocsáthatatlan bünt* követtek el a fiatalokkal szemben. A *helytelen magatartású személyek téves eszmék* hirdetésével *cinizmust, anarchiát* támasztottak. *Romboló munkájuk zúr-zavaros* helyzetet, *felkavart lelki állapotot* teremtett. A terveket *meghúsították*, a munkában *erős kiesést* okoztak, a fiatalok *sokat felejtettek*, megszakították a *fejlődést, jogi bonyodalmaikat* idéztek elő, a gyermekvédelem *mélypontra* esett vissza, az eredmények *nem szilárdulhattak meg*, a DISZ célkitűzései *eltorzultak*. *Az ellenforradalmi* támadás a gazdasági munkát is teljesen *mezgavarta*. Ezek *elakadtak, elhúzódtak, áthúzódtak, átmenő* beruházásokat eredményeztek. A *rendszeres, tervszerű* gazdálkodást *károsan befolyásolták*. Tetemes - 17,5 milliós - kárt okoztak, a pedagógusok körében 703 fős többletlétszámot idéztek elő. A gyermek- és ifjúsági mozgalmat *felbomlasztották*, az intézmények zsúfoltságát elviselhetetlen mértékűvé tették. Mindez *gátálméntesen* folyt. *A szokatlan körülmények, szokatlan feladatok* minden érintettet próbára tettek.

Miként válaszoltak erre a folyamatra a gyakorló pedagógusok, akik nap mint nap foglalkoztak a fiatalokkal, és többnyire együtt voltak velük ezekben a hónapokban is? A *nagy többség bizonytalan* - szól a hivatalos értékelés - a *haladó gondolkodásúak* passzívak, az *ellenforradalmi beállítottságúak* viszont agresszívok. A Forradalmi Bizottságokban dolgozókat sokan szakmailag *igen rossznak* tartották. *A jó érzésűek* zömét az események *kinosan érintették*. A november 4-e utáni *disszidálási hullám* a nevelők egy részét (209 főt) is *magával ragadta*. A sztrájkhullám a pedagógusok zömét *nem érintette*, ugyanakkor *passzív* magatartással elősegítették e megmozdulásokat. A rend és a nyugalom helyreállítása érdekében a *nevelők elsősorban a tanulás terén állítottak határozott követelményeket*. A nevelőotthonok dolgozóinak *jelentős többsége lelkiismeretesen helytállt*. A napközisek *nagy része hivatása magaslatán* végezte a munkáját. A Kommunista Ifjúsági Szövetség szervezését *jóindulatú semlegességgel* figyelték.

A közvetlen feleltesek: igazgatók, igazgatóhelyettesek, szakfelügyelők? Politikailag *gyenge lábón* álltak, *többen nem meggyőződés alapján* dolgoztak, gyengék, ingadozók, az ellenforradalmárok *uszályába kerültek*. Kevesen tudták megelőzni az *ellenforradalmi jellegű megmozdulásokat*, még 1957 tavaszán is. Az eseményeket képtelenek voltak *megfelelő irányba* terelni. Viszont a középiskolákban dolgozók többsége már az *első pillanattól fogva tudta...*

Lépünk tovább a hierarchia lajtorjáján. A kerületi Tanácsok Művelődési osztályainak vezetői közül *egyesegek megingtak*. Alig volt kerület, ahol az osztályok dolgozói *egyöntetű szilárdsággal* álltak volna ki a szocializmus ügye mellett. A Fővárosi Tanács VB Oktatási osztályának munkatársai közül *csak kevesen* bizonytalanodtak el, nagy részük *várákózdó állásponton* helyezkedett. Jelentkezett a *lemondásra irányuló törekvés*. Mindez azzal is magyarázható, hogy *kissé magukra hagyva* dolgoztak. Az Oktatási, majd Művelődésügyi Minisztérium *hibás, ellentmondó* rendelkezései komoly zavart okoztak. A Pedagógus Szakszervezet *akadályozta a munkát*, 1957 márciusáig nem számíthatnak rájuk. A Kerületi Állandó Bizottságok *legtöbb kerületben széthullottak*. A *szülői ház* sem nyújtott kellő támogatást, pl. az Úttörő Mozgalom újjászervezésében. Ugyanakkor nagy segítséget adott - a vele szemben kezdetben megnyilatkozó bizalmatlanság ellenére - a karhatalom, az *eszméi zűrzavar* eloszlításában az MSZMP, az *ellenforradalmár* fiatalok felkutatásában és fegyelmi bizottság élé állításában a szerveződé KISZ, karöltve az Úttörőkkel, a szociális támogatásra szoruló gyermekek nyaraltatása terén pedig a *vidék és a baráti államok*. (Első helyen a Német Demokratikus Köztársaság.) Itt jegyezzük meg, hogy a dokumentum szerzői óvatosan mellőzték a Szovjetunióknak és a megszálló Vörös Hadseregnek még az említését is.

Elismerően neveznek meg a dokumentumban - ugyancsak a teljesség igénye nélkül - *haladó gondolkodású és meg nem ingott* vezetőket, oktatási osztályokat, *kiemelkedően* helytálló iskolákat, bentlakásos intézményeket, az átlagosnál jóval megbízhatóbb, higgadtabb kerületeket. Ebbe a csoportba tartozik: a Zrínyi Ilona Leánygimnázium, a Fazekas Mihály Gimnázium, a Könyves Kálmán Gimnázium, a Reviczky utcai Fiúdiákotthon, valamint az V., IX., XIII., XVII., és a XVIII. kerület. Az ellenkező oldalon, a forradalom oldalán viszont a Teleki Blanka Leánygimnázium, az I. István Gimnázium, a kerületek közül pedig a VI., VIII., IX., XX., XXI. kerület állt. A további kutatások, ezeket a tényeket is mérlegelve, teljesebbé tehetik a képet, és részletes választ adhatnak arra a megkerülhetetlen kérdésre, hogy melyik iskola, oktatási-nevelési intézmény, oktatási osztály, kerület, milyen hatásokra, belső és külső készítményekre cselekedett úgy, ahogy.

Forrásunk vall a tanulóifjúságról is. Rájuk, e szerint, a *sakmailag, politikailag kétes értékű* nevelők uszítása hatott. Elsősorban a 14-20 évesek vettek részt az *ellenforradalmi* eseményekben. Az általános iskolák felső tagozatos diákjai közül *néhányan fegyverrel is* harcoltak. Sztrájkoltak, röpcédulákat terjesztettek, házak falára firkáltak, küldöttségben jártak az elítéltek érdekében, agitáltak a hitoktatás mellett, elégették-összetépték az orosz nyelv- és irodalom tankönyveket, kommunista szülők *vörös nyakkendő*s gyermekeit bántalmazták, fenyegették, akasztással riogatták a kommunistákkal rokonszenvezőket, részt vettek a néma- és gyertyás tüntetéseken, az utcai *rendzavarásokban*, élelmiszert gyűjtöttek, sebesülteket, löszert szállítottak, részt vettek a *hónapjfordulós (október 23., november 4.)* megemlékezéseken, tüntetéseken, ahol gyászszalagos nemzetiszínű kokárdát viseltek, éhségsztrájkoltak, kiálltak a forradalom oldalán álló tanáraik-nevelőik mellett. Kísérletet tettek egy autonóm iskolai diákszervezet létrehozására.

A fiatalok forradalmi tevékenységének színtere - forrásunk szerint - Csepel, Pesterzsébet, a Gellérthegy, az Almási tér, Albertfalva és Kelenvölgy, a Köztársaság tér és az Üllői út környéke volt. Hatan veszítették életüket, 6966-an elhagyták az országot, és nagy részük nem is tért vissza. A megtorlást nem kerülhették el a 18 év alatti *ellenforradalmárok* sem. Ennek módjáról, mértékéről és utóhatásairól még ma sincsenek megbízható ismereteink. A szakirodalom és az Oktatási/Művelődési Közlöny adatai csak kiindulópontként szolgálnak.

A forradalom- és szabadságharc résztvevőit érintő büntetőjogi keretek között zajló megtorlásról viszonylag megbízható tudással rendelkezünk. A büntetőjogon kívülről, ami *Kähler Frigyes* szerint *talán még szigorúbb, mint a társadalmi magány*, annál kevesebbet. Az idevágó kutatások nyomán az is világos, hogy a kommunista restaurátorok terrorja idővel enyhült, illetve kifinomultabb módszerekkel folyt tovább. A megtorlás, függetlenül a központi akartól, annak iránymutatásától és ellenőrzésétől, rendkívül egyenetlenül érvényesült, szinte korlátlan teret nyújtva a személyes megítélésnek, döntésnek. Fegyverrejtegetésért pl. egyeseket kivégeztek, másokat 5-10 évre ítéltek el, és volt, aki *megúsza szóbeli dorgálással*. Részletes, az országos helyzetet megnyugtatóan ábrázoló képünk sem a pedagógusokkal, sem a diákifjúsággal szembeni megtorlásról nincs.

Forrásunk szerint az internált pedagógusokat azonnali hatállyal elbocsátották. Leváltották azokat, akik nem állták meg a helyüket, de *meglepően nagy számban mondtak le* közülük, vagy hagyták el a pályát. Bár a nevelők jó része - hangsúlyozták ismételtelen a jelentés készítői - nem volt tevékeny részese az *ellenforradalomnak*, mégis *aránylag nagy számban váltak szükségessé* olyan adminisztratív intézkedések: mint pl. áthelyezések, visszaszorítások alacsonyabb beosztásba, nyugdíjazások stb. A megtorló rendszabályoknak mértékét a fiatalítás szükségessége befolyásolta, azonban fékként hatott a krónikus emberhiány, ami elsősorban a természetudományi szakokon volt jellemző. Nem lehetett figyelmen kívül hagyni az adminisztratív intézkedésekkel szemben mutatkozó széleskörű és heves tiltakozást, valamint a tanév végén a tantestületi értekezleteken megvitatott új minősítések körül kiborbanó összetűzéseket sem. A tanárok zöme, bár eltérő mértékben, békét és nyugalmat akart. Ugyanakkor mindenütt akadtak olyanok is, akik igyekeztek kihasználni a helyzetet személyes ellenfeleikkel szemben, előnyök szerzésére, magasabb beosztásba kerülésre. A pedagógus társadalom tehát sem október 23. előtt, sem a forradalom- és szabadságharc alatt, sem pedig a restauráció hónapjaiban nem volt, nem is lehetett egységes, de a többség, az *aktív- és a passzív támogatók* tábora mélyreható változásokat kívánt a magyar oktatás- és nevelésügy egészében. Az 1956. november 4-e után, a felülkerekedő *szocialista pedagógia* elméletnek és gyakorlatnak még maradt ellenzéke, még ha a nagy nyilvánosság előtt nem is hallathatták a hangjukat. Ennek jelzésére idézem *Benke Valéria* miniszter feljegyzését, amelyet az MSZMP KB Tudományos és Kulturális osztálya részére készített 1959. július 31-i keltezéssel. E szerint, a befejeződő tanévben a Művelődésügyi Minisztériumhoz tartozó 74 000 pedagógus *túlnyomó többsége* figyelemreméltó fejlődést ért el. Ugyanakkor vannak olyanok, a „megyei párt- és állami szervek vezetői véleménye szerint 3-4-5%, kb. 2500-4000 fő, akik a legfontosabb kérdések egy részében ma sem értenek egyet, [s a munkát] ellenséges tendenciával [végzik]. A pedagógusok politikai fejlődését segítően elő ezeknek az ismert, cinikus, rossz szellemű, reakciós elemeknek eltávolítása a tanári pályáról, környezetük és az érintett szülők egyetértésének és támogatásának biztosításával." Ismert, hogy a Belügyminisztérium és az MSZMP illetékesinek közreműködésével élt is vele a művelődésügyi kormányzat. Ez a hátrányos megkülönböztetés azonban 1959-ben korántsem ért véget...

Források

Jelentés a Fővárosi Tanácsnak az oktatás helyzetéről

Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtott Bizottságának
Oktatási Osztálya
A[z] MSZMP Országos Központ Barla Szabó Ödön elvtársnak.
Budapest, Nádor u. 28. sz.
Szám: 152372/1957.
Jelentés
Melléklet: csomag

Tárgy: Tanévvégi összefoglaló

Mellékelten küldöm az 1956-57 tanévvégi összefoglaló jelentést.

Budapest, 1957. augusztus 5.

(Dr. Gyalmos János)
osztályvezető

[...]

I. Általános iskolák

1.) A tanév főbb eseményei

A főváros általános iskoláiban 189 923 tanuló kezdte meg az 1956-57. tanévet. A tanítás aránylag nyugodt körülmények között indult meg. Az oktató-nevelőmunka tárgyi és személyi feltételei jórészt biztosítva voltak. A munkaerő-gazdálkodásban jelentős javulást értünk el. A tanév kezdetére a jelentkező nevelőhiányt a legkisebbre csökkentettük, a szakellátottságban az aránytalanságot enyhítettük (89%). A külső kerületekben azonban még most sem sikerült teljes mértékben, elsősorban a reál-tárgyak tanítását szaktanárokkal biztosítani. Ezt egyrészt a helyi lakáshiány, másrészt az iskola eléréséhez szükséges tekintélyes utazási idő és utazási többletköltség okozza. (93 ilyen intézményünk van 655 pedagógussal, átlagban fejenként 48 forint havi többletkiadással.)

A jól induló iskolai évet derékba törte az ellenforradalom. Hatására meglazult az iskolák rendje, a nevelők és a tanulók munkafegyelmé.

Iskoláinkban már október 23. előtt zavarta a nyugodt munkát a Petőfi Kör vitáin felbuzduló néhány nevelő, továbbá egyes felbátorodott ellenséges elemek szembehelyezkedő magatartása, viszont a haladó gondolkodású nevelők passzív magatartásukkal nem tudták őket kellőleg elszigetelni.

Az ellenforradalmi események alatt a főváros nevelőinek magatartása, a nagy többséget tekintve, bizonytalan volt. November 4-e előtt azonban már jórésük, saját értelmi belátása következtében, visszariadt az ellenforradalmi követelésektől, s szemlélődő, passzív álláspontra helyezkedett.

A politikailag megbízható pedagógusok hatását azonban az ellenforradalmi beállítottságú nevelők agresszív magatartása és az utca hangulata nemcsak ellensúlyozta, hanem hatástalanná is tette. Nevelőink többsége ezért még december folyamán sem mert pozitív politikai kijelentést tenni, aktívan és öntevékenyen a szocializmus további építéséhez hozzáfogni.

Az ellenforradalmi időszak alatti hangulatot és a nevelők magatartását híven tükrözik az iskolai és kerületi „forradalmi bizottságok” megválasztásának körülményei és tevékenységük. Pl. a XXI. kerületben a kerületi forradalmi bizottságba azok a nevelők kerültek, kiknek szakmai munkáját a pedagógusok is igen rossznak tartották. Ezeknek az elemeknek a felszínre kerülése a jobb érzésű pedagógusokat már eleve bizalmatlanná tette a várható fejleményekkel szemben. A XXI. kerületi forradalmi bizottság követelése határozottan magukon viselték a visszafordulás bélyegét. A valláskerkölcsi alapon való oktatás szükségessége, a közmegebecsülésben álló vezetők azonnali leváltásának a hangoztatása visszatetszést keltett a pedagógusok körében. A XII. kerületi nevelők „forradalmi bizottságát” választó összejövetelén is hangzottak el olyan kijelentések, amelyek a pedagógusok zömét kinosan érintették. Pl. az egyik hozzászóló a „forradalmi változás” legfontosabb vívmányának azt tartotta, hogy ezentúl kartársait uraknak és kisasszonyoknak szólíthatja.

A kerületi Tanácsok oktatási osztályainak vezetői közül egyesek meginogtak, határozatlanokká váltak. Pl. a II. kerületi Tanács VB Oktatási osztályának vezetője politikailag ingadozó magatartásával hozzájárult ahhoz, hogy a nevelők körében a bizonytalanság hosszabb időn keresztül nem oszlott el. Ugyanez volt az eset a IV. kerületi Tanács Oktatási osztályának vezetőjénél is. Mindkét vezető az ellenforradalmi időszak alatt széles nemzetiszín kokárdával járt, s ezzel mintegy táplálta az ellenséges erők által szított nacionalista hangulat ébrentartását.

Sajnos, meg kell állapítani, hogy alig van kerületi oktatási osztály, ahol az apparátus dolgozói egyöntetű szilárdsággal helytálltak volna az ellenforradalmi erőkkel szemben. A bizonytalanság és a határozatlanság kezdetben igen befolyásolta munkájukat, s csak december végén, pártunk felvilágosító szavára és instruktoraink hosszas magyarázataira ocsúdtak fel átmeneti tehetetlenségükből.

A Fővárosi Tanács VB Oktatási osztályán is jelentkezett az ellenforradalom hatása. Az osztály dolgozói közül csak kevesen voltak azok, akik a legsúlyosabb időben politikailag helyes álláspontot foglaltak el, s igyekeztek a szocializmus építésének az alapján munkájukat végezni. Az osztály dolgozóinak nagy része várakozó álláspontra helyezkedett. Sajnos, voltak olyan elemek is, kik párttag létére, az akkoriban gomba módra létesülő új pártok felé fordultak.

Az ellenforradalom legsúlyosabb napjaiban az osztály dolgozó irányítás nélkül működtek. Osztályvezető nem volt, a Végrehajtó Bizottság határozott iránymutatást nem adott. A munka csak akkor vált határozottá és pártszerűvé, amikor az új osztályvezető irányításával, a párthoz hű kommunisták összefogásával sikerült az osztály munkáját megfelelő mederbe terelni.

A november 4-ét követő napokban a disszidálási hullám a nevelők egy részét is magával ragadta. Az eltávozott nevelők közül (209 fő - 3,4%) többen az ellenforradalom tevékeny résztvevői voltak.

Az általános iskolai tanulók közül 6966 fő hagyta el az országot: ezeknek túlnyomó többsége szüleivel együtt távozott.

A november-decemberi sztrájkhangulat nevelőink zömét nem érintette, többé-kevésbé szívesen vettek részt az iskolák helyreállításában, a Nemzetközi Vöröskereszt adományainak szétosztásában. Az oktató-nevelőmunka iskoláinkban december elején kezdődött meg, azonban a tüzelőhiány miatt az iskolai foglalkoztatás 1957. január 7-ig csak 2-3 órányi ismétlő jellegű korrepetálásra korlátozódott. A rend és a figyelem ebben az időben még laza volt. A nevelők egy része korainak minősítette az iskolai foglalkoztatás megkezdését. Az órákra való készülést sem vette komolyan. Az ellenség által terjesztett rémhírek hatására a szülők egy része nem engedte gyermekét iskolába. A politikailag gyenge lábon álló igazgatók vezette iskolákban kisebb-nagyobb létszámú csoportok alakultak, melyek a kommunista pedagógusok elszigetelésére, érveiknek hatástalanítására törekedtek.

A nevelők és az ifjúság körében helyenként nyílt indulat meg az iskolákban. A VI. ker. Felsőerdősor utcai iskolában, Eckhardt István nevelő december 11-én hazaküldte a gyerekeket azzal: „ma minden becsületes magyar ember sztrájkol”. A nevelők zöme ugyan nem vett részt a nyílt uszításban, de passzív magatartásával elősegítette az ifjúság már ekkor meginduló kilengéseit, sztrájkkísérleteit.

A teljes értékű tanítás január 7-ével indult meg az iskolákban. A szükséges tüzelőanyagot a Fővárosi Tanács VB segítségével, illetve a szovjet parancsnokság önzetlen támogatása biztosította az iskolák részére.

Az Oktatásügyi Minisztérium hibás, egymásnak ellentmondó intézkedései (hitoktatás, nyelvoztatás) akadályozták a nyugalom helyreállítását, s alkalmat szolgáltattak a sorozatos kilengések megindulására. Az ellenforradalom ezt a tényt kihasználta, és az iskolákba tette át székhelyét. Csaknem két hónapon át a kerületi oktatási osztályok, valamint a központi oktatási osztály dolgozói és felügyelői naponként kint jártak az iskolákban, és küzdöttek - bár többen közülük nem meggyőződés alapján, és így nem meggyőző erővel - a rend és a nyugalom helyreállításáért. Nagy segítséget jelentett ebben az időben az ellenforradalmi támadás leverésében a karhatalom, a párt és a Végrehajtó Bizottságok támogatása. Sajnos, több oktatási osztályvezető és számos igazgató nem állott eléggé helyt, megingott az ellenforradalom és az azt követő időben. Bizonyítja ezt, hogy 8 új kerületi osztályvezetőt kellett beállítanunk. Az igazgatók és a nevelőtűstületek felülvizsgálata politikai-szakmai szempontból is megtörtént.

Több azonnali fegyelmi büntetést is kellett alkalmazni, pl. az I. kerületben 1, a VI. kerületben 16 nevelő került áthelyezésére, a XII. kerületben pedig 1 nevelőt bocsátottunk el. Azokkal a tanulókkal szemben, akik az iskola rendjét és nyugalomát erőszakos cselekményeikkel felborítani igyekeztek, a más iskolába való áthelyezést alkalmaztuk. (Pl. a XX. ker. Mártírok útja 47. sz. iskolából áthelyeztük azokat a tanulókat, akik a fogásra akarták felakasztani az orosz nyelvet választó társukat.)

A közös nevelőmunka, a határozott fellépés következményeként az iskolák nyugalma és rendje lassanként helyreállt. A március 15-i ünnepélyeken már kevesebb[1], s május 1-i ünnepélyek pedig már zavartalanul folytak le iskoláinkban, sőt, egyes helyeken az ifjúság hangulata már igen lelkes volt. Pl. III. Kiscelli úti ált[alános] iskola, VI. Szív utcai ált[alános] iskola.

Az ellenforradalom sújtotta főváros gyermekeinek segélyezésére széleskörű akció indult meg. Több száz gyermeket hívtak meg a tanév végéig vidéki üdülésre. Ezek tanulmányait a vidéki iskolákban folytatták. A népi demokratikus országok ugyancsak gazdag küldeményekkel siettek segítségünkre. Több ezer tanuló üdültetését is vállalták.

A külföldi üdülésben résztvevő pedagógusok és gyermekek kiválogatása nem volt szerencsés. Több politikailag ingatag nevelő, sok fegyelmezetlen gyermek került külföldre, akik nem öregbítették népi demokráciánk hírnevét. Szükséges, hogy a jövőben, a külföldi üdültetésben résztvevők kiválogatását az iskolák javaslatai alapján a kerületi, illetve a fővárosi tanács oktatási osztálya nagyobb hatáskörrel intézze, kikérve a helyi politikai szervek véleményét.

Az Oktatásügyi Minisztérium [pop up title="tananyagcsökkentő rendeletének" format="Default click" activate="click" close text="click"] Oktatásügyi Közlöny, 1957. január 1. 2-4. Az oktatási kormánybiztos 2/1957. (O.K.1.) sz. utasítása a középiskolák oktatási munkájáról kimondta: „A szaktanárok öntevékenyen úgy csökkentse a tananyagot, hogy annak leglényesebb részét elvégezzék, anélkül, hogy a tanulók túlterhelését [...] anyagterhelés miatt fokozná.”] maradéktalanul végrehajtása biztosított, hogy nevelőink a többhetes (által nyolchetes) kiesési ellenére a tanulmányi anyagot a tanulmányi anyagot el tudták sajátítani az ifjúsággal.

A fővárosi általános iskolák tanulmányi átlaga a félévi bizonyítvány alapján 3,29 (az elmúlt tanév végén 3,49) volt. Az eredményt - figyelembe véve az ellenforradalom lélektani hatását, a kezdeti laza munkafegyelmet - kielégítőnek mondhatjuk.

Áprilistól kezdve iskoláinkban rend és nyugalom volt. Rendbontásról, szembehelyezkedésről április 4-e óta nem beszélhetünk. A tanítás zavartalanul folyt. A nevelők munkáját az igazgatók, a tanulmányi és a szakfelügyelők rendszeresen segítették. Legtöbb kerületben bemutató tanítások megtartásával is igyekeztek az oktató-nevelő munka színvonalát emelni.

A külső nyugalom azonban még sok nyugtalanságot, bizonytalanságot takar. A párttag, és így politikailag szilárd igazgatók [által]vezetett iskolákban a nevelőtűstület politikai és szakmai munkája meggyőzőbb volt. Általában a tanteszervezetek politikai egysége nem jutott még kifejezésre, még mindig kísértett a kommunista (MSZMP) tagok elszigetelésére való törekvés, sőt a tanteszervezetek egy része elítélőleg nyilatkozott a rendbontó elemekkel szemben alkalmazott adminisztratív eljárásokkal kapcsolatban, nem látták tisztán, hogy proletárdiktatúránk jelenlegi helyzetében ezekre szükség van. A politikai meggyőződés hiánya miatt nevelőink jelentékeny része csak oktatott, úgy-ahogy megtartotta óráit, de nem használta fel a tananyag-adta nevelőági [!] lehetőségeket.

Szükséges volt, hogy szívós, kitartó és türelmes munkával a nevelők helytelen politikai állásfoglalását, legalább a döntő kérdéseket illetően megváltoztassuk. Ennek érdekében valamennyi kerületben pedagógus ankétot, több kerületben politikai beszélgetéseket tartottak a tanteszervezetek tagoktól a tanteszervezetek segítették a nevelők politikai fejlődését. A meggyőzőhetetlen, reakciós elemeket azonban a kibontakozás érdekében adminisztratív eszközökkel is meg kellett fékezniük, illetőleg el kellett távolítanunk.

A tanácsapparátus pedagógiai dolgozóit elkésérette fizetésük rendezésének elhanyagolása. Joggal sérelmezték, hogy kevesebb fizetést kapnak, mint az irányításuk alá tartozó, s kevesebb felelősséggel dolgozó igazgatók, nevelők. A lemondásra irányuló törekvés jellemezte az oktatási osztályok hangulatát. Utánpótlásuk éppen a fizetésrendezés elmaradása miatt nehézségbe ütközött. Az irányító munka színvonalát veszélyezteteti és aláássa, hogy megfelelően képzett, politikailag fejlett dolgozók nehezen vállalják a tanácsi apparátuson belüli munkát.

Az ifjúság iskolán kívüli nevelését károsan befolyásolta az úttörőszervezet feloszlása. Az átmenetileg megindított őrsem mozgalom szervezeti és nevelési célkitűzései apolitikusak voltak. A pedagógusok zömének helyesléseivel találkozott az úttörő mozgalom februári zászlóbontása, a vezetésben azonban kevesen vállaltak szerepet, s ez a tény sok csapat megalakítását gátolta. A tanulók érdeklődése a legtöbb iskolában megvolt. Az átmeneti évre azonban csak olyan kis létszámú csapatokat szerveztek a kerületek, melyeknek tagjai minden szempontból alkalmasak a gárdistaképzésre. Az év folyamán kinevelt gárdisták feladata lesz jövőre a megnövekedett létszámú csapatokban a funkciók betöltése. A szervezés jó eredménnyel járt, pl. a VI., IX., X., XI. kerületben. Súlyos szervezési gondokkal küzdött pl. a VII. kerület.

Szólni kell a szülői ház felelősségéről is. A szülői ház olykor ellenséges, nemtörődöm magatartása gyakran szembehelyezte a tanulókat a nevelőkkel. Ennek megváltoztatására szükség volt az általános iskolai Szülői Munkaközösségeknek a szülők körében végzett politikai irányú felvilágosító munkájá[ra] és az egész társadalom segítségére. Ezen a téren a második félév folyamán még nem érthetünk el kielégítő eredményeket.

2. Létszámalakulás

a) A pedagógusok helyzete, szakos ellátottság, nyugdíjazás

A tanév elején általában annyi nevelő volt a főváros általános iskoláiban, hogy a tanítást zavartalanul el lehetett kezdeni. (8547 nevelő). Különösen a külső kerületekben gondot okozott azonban a nevelők szakszerűnti megoszlásában mutatkozó, s évek óta növekvő aránytalanság. A „C” (matematika-fizika) szakos ellátottság egyetlen tanévben sem volt kielégítő. Az 1956/57. iskolai évet is 15 „C” szakos hiánnyal kezdtük. Az ellenforradalmi események után még több lett a hiány, és egész évben nem volt lehetőség a teljes pótlásra. Így a tanévet 7 hiánnyal zártuk. Állandó hiány van még ének és rajz szakos tanáróbi is, ugyanakkor felesleg mutatkozik magyar és történelem szakos tanáróokban. Az ellenforradalmi események után a nevelői létszám igen megnövekedett, ezt a különféle párt, szakszervezeti, ifjúsági apparátusokból a létszámcsökkentés során megszűnő, illetőleg átszervezett intézményekből kikerült pedagógusok száma idézte elő, mintegy 600 fő, a szakos ellátottság mégsem oldódott meg.

Létszámunk a tanév folyamán mintegy 650 fővel emelkedett és 300 fővel haladja meg a norma szerinti szükségletet.

A nevelői létszámfelesleg megszüntetése és az előregedett tesztelek megfiatalítása érdekében a M.T. 29.§. módosítása alapján kb. 600 ált[alános] isk[olai] nevelő nyugdíjazását tervezzük. A nyugdíjazás során figyelembe vesszük a nevelők életkorát, munkaképességét és szociális körülményeit, valamint az iskolák szakos igényét, és a szakmailag és politikailag kiváló nevelők visszatartásának szükségességét. A 60. évnél idősebb nők és a 65. évnél idősebb férfiak közül kerül ki a nyugdíjazandók zöme.

A nagyobb távlatban való tervezés érdekében szükség lenne a tanárképzés szervezése során arra, hogy a „C” szakos tanárjelöltek számát esetleg az „A” szakosok arányszámának rovására is növelje a Művelődésügyi Minisztérium, figyelembe véve azt is, hogy a levelező oktatásban résztvevőknek csak elenyészően kis száma megy „C” szakra.

b) A tanulók létszámának alakulása

A főváros általános iskoláiban 189 923 tanuló kezdte meg az 1956/57. tanévet. Ez a létszám félév végéig 9962 fővel, 5,2%-al 179 961 főre csökkent. Az ellenforradalmi események során az országot 6966 tanuló hagyta el, egyéb okból (elköltözés, elhalálozás) pedig 2996 tanuló maradt ki általános iskoláinkból. Az 5,2%-os létszámcsökkenés ellenére iskoláink zsúfoltságában csak kevés helyen állott be enyhülés. Az egyes iskolákban sehol sem volt olyan csökkenés, hogy

annak eredményeként osztálycsoportokat lehetett volna megszüntetni, összevonni. Legnagyobb volt a létszámcsökkenés a VII. kerületben (10,7%) és a II. kerületben (8,7%). Egyes kerületekben az elköltöztek helyére új családok települtek, s ezzel kiegyenlítődött a létszámcsökkenés. (Pl. az I. kerületből 245 tanuló távozott külföldre, a csökkenés ennek ellenére csak 159 fő volt.)

Tanulólétszám tanév elején	189 923	
Tanulólétszám tanév végén	178 730	
Létszámcsökkenés éveleje óta	11 193	5,89%
Az „egyéb okok miatt” kimaradtak száma	8793	

ebből

Az ország területét engedély nélkül elhagyta	7207
Az ország területét útlevéllel elhagyta	1243
Tankötelezettség meghosszabbítását hatálytalanították	90
Tanév közben 14. életévét betöltött	253
	8793

[...]

3) Oktató-nevelő munka

[...]

a) Az oktató- [és a] nevelőmunka évközbéli kialakulását két miniszteri rendelet erősen hátráltatta, melyekről külön kell beszámolnunk.

A hitoktatásra vonatkozóan január hónapban három rendeletet adott ki a minisztérium. Az első két rendelet határozatlan hangja miatt sok zavart okozott az iskoláinkban. Alkalmat adott arra, hogy az ellenforradalmi propaganda hatása alatt álló szülők és tanulók a vallásoktatásra való jelentkezést politikai tüntetésre használják fel. Ennek eredményeképpen a vallásoktatásra jelentkezők száma az egyes kerületekben elérte a létszám 40-60%-át. Az igazgatókat és az oktatási apparátus dolgozóit bizonytalanná tette, sok szempontból meggyőződésük ellenére megkötötte a két rendelet. Január végén jelent meg a harmadik rendelet, mely a szeptemberi állapot visszaállításáról intézkedett. Az intézkedés végrehajtása, nem váltott ki ellenállást. A szülők általában felismerték a rendelet jelentőségét, és megnyugvással vették tudomásul a szeptemberi állapot visszaállítását.

Az 1957/58. tanévre július 4-én és 5-én történtek meg a hittan-beiratások. A jelentkezések száma nőtt. A budapesti átlag tavaly általános iskoláknál 7,14%, a középiskoláknál 0,45% volt. Ezzel szemben idén az általános iskolák budapesti átlaga: 26,19%, a középiskoláké 8,88%.

A növekedés okai:

a/ Az elmúlt évek adminisztratív intézkedései reakciót váltottak ki.

b/ A valóságban több volt eddig is a hívók száma, mint amennyit adataink tükröztek.

c/ A vallások nevelés igénye gyakran politikai szembenállást, kiállást jelent, amit a klérus - a maga céljaira - fel is használ.

d/ Hátrányos volt az a nyilatkozat, hogy a szeptemberi helyzet visszaállításával szemben a júliusi hittan-beiratások lehetőséget adnak az önkéntes jelentkezésre.

Az egyházak alaposan felkészültek, s mi meg kissé magunkra hagyva kezdtük meg az agitációs munkát, ők már jóval hamarabb megindították a szervezést.

A budapesti Párt Intézőbizottság [!] csak június 12-én hívta össze a kerületi agit. prop. titkárokat megbeszélésre azzal, hogy az ott kapott szempontokat ismertessék a kerületi oktatási szervekkel. Egyes elvtársak (pl. III., VIII., XI., XVI. kerület) késéssel tájékoztatták a kerületeket. Osztályunk is csak késve - június 20-án - hívta össze az osztályvezetőket annak a megállapodásnak értelmében, hogy a szervezőmunkát a kerületi Intézőbizottságok indítják el. Ennek ellenére a kerületeink egy része igen jó munkát végzett. (Pl. XV., II., IV.)

Iskoláink - a megbeszélés értelmében - 3-án d.u. függesztették ki a beiratásról szóló hirdetményt. A 4-i és 5-i beiratások általában rendben, különösebb zavar nélkül zajlottak le.

A beiratás képe - a számok tükrében - a következő:

A budapesti átlag alatt vannak a: VII. (16,4), VI. (16,6), XIX. (17,39), IX. (18,1), V. (18,3), XIII. (20,28), XIV. (20,6), XV. (21,49), XXI. (22), XX. (24,02), X. (24,3), IX. (24,4) és VIII. (25) kerületek.

A budapesti átlag felett állnak a: XVII. (1,2), XII. (2), XII. (7,75), XI. (7), XVIII. (5,6), I. (4,7), I. (3,48), XII. (33), III. (31,96) és II. (29,7) kerületek.

A nyelvoctatásról kiadott első rendeletet is helytelenítette a nevelők és osztályvezetők többsége. Ez a rendelet is kilengésekre adott alkalmat, és megzavarta az oktató-nevelő munkát. A német és angol nyelvre való jelentkezés, az orosz nyelv csaknem teljes elhagyása, az ellenforradalom káros hatását tükröző politikálzás volt.

A második nyelvrendelet megjelenése előtt ezt a káros hatást orosz nyelvi szakkörök és rendkívüli órák beállításával ellensúlyoztuk. A március 4-én meginduló, újból szervezett nyelvoctatás már a tudatos nevelőmunkát és a szervezést bizonyította.

A változást legjobban a nyelvi csoportok számának alakulása mutatja.

Az egyes nyelveket tanuló csoportok száma:

	orosz	német	angol	francia
1957. január	15	2492	276	41
1957. március 2005	831	142	48	

Az orosz nyelv tanításának színvonala alacsony volt. Okai: 5 hónapos kiesés, ellenforradalmi hatások, megzavarodott nevelők gyenge munkája, szabotálás a nyelvtanulásban, közöny, szervezési nehézségek stb. A tanév végi három hónap megfeszített munkája mégis konszolidációt vagy legalábbis sok helyen beletörődést hozott. Most bizton remélhetjük, hogy szeptemberben nyugodtabban megindul a munka.

Viszonylag az angol és francia nyelvek tanítása érte el az idegen nyelvek közül a legjobb színvonalat. Ennek fő oka, hogy e téren vannak a legjobban képzett nevelők, és e nyelvekre általában legjobb tanulóink jelentkeztek.

A német nyelvnek sokat ártott a hagyományokra hivatkozó szólampropaganda, melynek a gyerekek szüleikkel együtt áldozatul estek az aknamunka miatt. Az ideai zavaros állapot azonban hozzájárult a német nyelv igazi értékének tisztázásához, amely a jövő tanévben remélhetőleg egészségesebb érdeklődési arányban is meg fog mutatkozni.

Mindenesetre meg kell állapítanunk, hogy a múlt hibáiból okulva, az orosz nyelv általános tanítása mellett kellő teret kell biztosítani a nyugati nyelvek tanításának is.

[...]

d) A tanulók magatartása, a nevelés problémái, a magatartás elbírálása

A tanévet nyugodt körülmények között kezdtük meg. Az osztálybeosztások alapján kezdtek kialakulni az osztályközösségek. Súlyosabb fegyelmi ügyek nem voltak. Egy-egy nehezen kezelhető tanulóval az osztályfőnökök, igazgatók a Rendtartás vonatkozó intézkedéseit alkalmazták.

Az ellenforradalom eszméje s bomlasztó tevékenysége azonban ifjúságunkra is hatott. A közösségi életből, az egységes irányításból hónapokra történő kiesés - párosulva az ellenforradalmi erőknél a tanulóknak gyakorolt hatásával - azt eredményezte, hogy tanulóink a tanítás megkezdése után különleges nevelési feladatokat elé állítottak nevelőinket.

Az ellenforradalom fegyveres leverése után, december, január és február hónapban a reakciós elemek a tanulóifjúságra vetették magukat. Legtöbbször kívülálló ellenforradalmárok uszítására, tanulóink főként decemberben sztrájkoltak, a szovjet csapatok kivonását követelő párt- és kormányellenes röpcédulákat terjesztettek, az iskolák és a házak falára firkáltak. (Pl. I., Táncsics M. u. 17. sz. ált. iskola, VI. Labda utcai ált. iskola, XI. Bartók Béla út 141. sz. ált. fiúiskola, XX. Sztálin úti ált. iskola.)

Az is előfordult, hogy egyes tanulók küldöttségben jártak Kádár elvtárs titkárságán azért, hogy ellenforradalmárokat ne végezzenek ki. (XI. ker. Kőbölkút u. 27. sz. ált. fiúiskola.)

Főként januárban és februárban a tanulók agitáltak a hitoktatás mellett. Megfélemlítettek, megverték egyes tanulókat, akik nem jelentkeztek hitoktatásra. Ebben az időben több iskolában szétépték, elégették egyes tanulókat az orosz nyelvkönyveket is, ezzel és sztrájkjal tüntettek az orosz nyelv tanulás ellen. Az is előfordult, hogy kommunista szülők gyermekeit, vagy a vörös nyakkendőt viselő tanulókat bántalmazták, fenyegették. Pl. IX. Mester utca 19. sz. ált. fiúiskola, X. Ihász utca 27. sz. ált. leányiskola, XI. Bartók Béla út 27. sz. ált. iskola, XIV. Dózsa György úti ált. fiúiskola, XXI. Rákóczi úti ált. iskola, XXII. Árpád utcai ált. iskola.

A sajtó és Rádió híreinek hatására az is előfordult, hogy egyes tanulókat akasztással fenyegették meg. (Pl. XVIII. Állami Lakótelep ált. isk.)

Számos helyen történt a tanulók részéről kísérlet arra, hogy 23-án és 4-én néma tüntetéssel, gyertyagyújtással vagy gyászszalagos kokárda viselésével tüntessenek. Pl. I., Krisztina tér 4. sz. ált. iskola, VI., Lovag utca ált. iskola, IX., Mester u. 19. sz. ált. fiúiskola, XI., Albertfalva u. 9. sz. ált. iskola.

Március 15-én előfordult, hogy az iskola épületére kitétt vörös zászlót egyes tanuló megdobálták (IX. Balázs Béla u. ált. iskola), besurranó tanuló a vörös zászlót elégették (IX., Gyáli u. ált. leányiskola) vagy elrejtették (XIV., Örnagy u. ált. fiúiskola).

Megtörtént, hogy a tanulók egyes nevelők eltávolítását követelték az iskolából (pl. XI., Kőbölkút u. 27. sz. ált. fiúiskola, XI., Fehérvári út 10. sz. ált. leányiskola).

Megbocsáthatatlan bűnük az ellenforradalmároknak, hogy általános iskolás tanulókat belerántottak az utcai tüntetésekre, rendezvényekre, sőt, a fegyveres harcokba is (Gellérthegy, Almási tér, Albertfalva, Kelenvölgy), és hogy a XI. kerületben pl. 20 általános iskolai tanulóval kellett a hatóságoknak fegyver, lőszer és robbanóanyag rejtégetésért felelősségre vonniuk.

A karhatalom és a rendőrség segítségével végrehajtott vizsgálatok során általában kiderült, hogy az ifjúság megmozdulását felhőtt ellenforradalmárok szították, s legtöbb esetben a tanulás elleni hangulat, a kötelező munkafegyelem elleni lázadás volt a tettek rugója, vagy olyan nehezen fegyelmezhető tanuló

kezdeményezték, akikben a gyáva uszítók ügyesen megtalálták méltó eszközeiket.

Nevelőink túlnyomó többsége felismerte és magáévá tette azt a megállapítást, hogy az iskolai munkához rendre és nyugalomra van szükség. Ennek megvalósításában közre is akartak működni. Ezt bizonyították azok a nevelőtestületi értekezletek, amelyeken a januári iskolakezdet után a tanulóifjúság fegyelmi helyzetét elemezték, és megállapították a rend helyreállításában követendő egységes eljárásokat.

Megállapíthatjuk, hogy az ált. iskolákban általában rövid idő alatt helyreállt a munkához szükséges nyugalom. Előidőzői között kell megemlíteni a fentiekben kívül a kerületi karhatalom tevékenységét. Az első időben tapasztalt idegenkedés után több iskolánál eredményes kapcsolat alakult ki a karhatalom tagjai és az iskolák között.

Az iskolai rend és nyugalom aránylag gyors megállapodását jelezték már a március 15-i osztályünnepélyek. Hasonlóan előkészítve, a márciusi tapasztalatot már felhasználva, folytak le az április 4-i ünnepélyek is.

A második félévben sikerült az órák alatti fegyelmet a régi szintre emelni. Iskoláinkban általában a szünet alatti fegyelmet, valamint az utcai magatartást kell megjavítani. A következő tanévben a szünpercek [szünet] alatti kultúraltabb viselkedésre kell szoktatni a tanulókat. Ennek érdekében rendszeresebbé kell tenni a folyosón, udvaron a nevelői ellenőrzést.

Az egész tanévben valamennyi iskola „vállalt” nyomta az állandóan mulasztó tanulók teherterele. Iskolánként vannak olyan tanulók, akik szülői hanyagság, nehéz szociális körülmény, nehezen nevelhetőség - tehát a legkülönbözőbb okok miatt állandóan mulasztanak. Ezeknél a szülőknél és tanulóknál az esetek túlnyomó többségében kárba vész a nevelői szépszó, a büntetés, gyakran még a kirótt pénzbüntetés is. Az oktatási osztályoknak több esetben, a család súlyos szociális körülményeit mérlegelve, el kell engednie a büntetést. Arról is van tapasztalatunk, hogy a tanácsok által kirótt büntetést a tanuló egy napi napszámberéből megfizeti, de iskolába nem jár. Nevelőink az ilyen tanulók részére javasolják és sürgetik az intézeti elhelyezést, és a túlkorosok osztályainak felállítását.

Néhány iskola mulasztási átlaga félévben is, jelenleg is magas. A fentiekben kívül minden iskolában nagy számban mulasztottak tanulók az év során, de a mulasztási átlag jelentős hányadát az iskolai statisztikában a nótorius mulasztók adják. Mulasztási átlag 11 felpn, a tanulók 89,8%-a mulasztott.

A tanulók magatartási jegyeit vizsgálva meg kell állapítanunk, hogy nem mutatnak észrevehető eltérést az előző évek osztályzataitól. Már előző években is felmerült az a gond, hogy nevelőink gyakran panaszkodnak a fegyelmezés nehézségei miatt, ugyanakkor a magatartási osztályzatok megadásánál „mindent megbocsátanak”. A mostani osztályzatok sem reálisak.

További tudatos irányítással és ellenőrzéssel kell nevelőinket a Rendtartás előírásainak megtartására ránevelnünk.

Középiszkolák

Létszámalakulás

a) A pedagógusok helyzete, szakos ellátottság, nyugdíjazás

Budapest középiszkoláiban 2527 törzstag tanár van. Ebből 1299 tanár a gimnáziumokban működik. A Művelődésügyi Minisztérium hatáskörébe tartozó középiszkolák tanerőinek száma 1614, ezen kívül a felekezeti gimnáziumokban 49 tanár van.

A pedagógusok fizetésrendezését a tanárok örömmel fogadták, lényeges erőt jelentett a Párthoz és a Kormányhoz való közeledésükben, érezték az ellenforradalom után az MSZMP bizalmát. A januári és a februári bizonyos fokú pedagógus ellenes hangulat a becsületesen gondolkozókat elkésztette, de a fizetésrendezés, a Pedagógus Nap magas színvonalú és újszerű megünneplése, a Párt, a KISZ és a társadalmi szervek segítőkészsége megteremtette a nevelőkben a pedagógiai optimizmust. Már maguk is elítélik azokat, akik az ellenforradalmi eseményekben részt vettek, illetve jelszavait még hónapokon át hangoztatták. Kádár János elvtárs nagy beszéde után a nevelőtestületek nyilatkoztak, állást foglaltak és a még megbúvókat, kétkedőket háttérbe szorították, áthelyezésüket helyénvalónak tartják. Több nevelőtestület kisebb csoportjai felkeresték a párt kerületi intézőbizottságait, és felvételre jelentkeztek, és nem egy közülük tagja lett a kerületi pedagógus intézőbizottságnak. A párton kívül maradó nagy többsége ezt együttérzéssel fogadta, és munkájával segítette azokat felelősségteljes célkitűzéseit megvalósításában (IV. ker. Könyves Kálmán, Kanizsai Dorotya, XIX. ker. Landler Jenő, VIII. ker. Zrínyi Ilona, Fazekas Mihály).

Fentiekkel ellentétben is történtek megnyilvánulások, ahol az igazgató gyenge és ingadozó volt, a testületek az ellenforradalmi jelszavakat hangoztató nevelők uszályába kerültek, gátolták a munkát, a párttal nem keresték a kapcsolatot, a KISZ munkáját lenézték, közömbösen fogadták a tanulóifjúságnak a h[ő]napfordulók szervezett kormány- és államellenes jellegű megnyilvánulásait (XVI. ker. Corvin Máttyás, III. ker. Korvin Ottó téri leánygimn., XIV. ker. Teleki Blanka, V. ker. Veres Pálné, V. ker. Eötvös József, XVIII. ker. Steinmetz Miklós).

[...]

b) A tanulók létszámának alakulása

Az 1956-57. tanévben az év végén a középiszkolai tanulók száma 34 339 volt. Ebből 58,5% az általános gimnáziumokban nyert felvételt. (Az 1955-56. tanévben 0,8%-al volt több a tanuló - szám: 34 633). A tanév elején 38 972 tanuló iratkozott be, a tanév végére 4633 fővel csökkent [a létszám], tehát lemorzsolódás 11,8%-os volt. Ennek oka elsősorban az ellenforradalmi eseményekben keresendő, mint pl. disszidálás (2558 tanuló, 6,65%), kimaradás, elhalálozás, továbbá a kivándorlásokban és kisebb mértékben a munkába állásban és megbetegedésben.

A tanulók szociális származás szerinti megoszlása: munkás 38,9%, dolgozó paraszt 3,5%, összesen 42,4%. Ez az arány Budapest összetételét tekintve elfogadható. (A következő tanévre beiratkozott első osztályosok szociális származás szerinti megoszlása szerint [sic!] a munkás és dolgozó paraszt tanulók aránya csak 35,01%-ot tesz ki, ez tehát bizonyos fokú csökkenést jelent az arányszámban).

[...]

2. Oktató-nevelő munka

a) Elvi feladatok és problémák

Az 1956-57. tanév különleges, szinte egyedülálló történelmi időszakban folyt le. Már 1956 őszén szokatlan körülmények között indult el a tanév. Az ellenforradalom eszmei előkészületei érezhetőek voltak a nyár folyamán, és az irányító szervek szokatlan feladatok elé kerültek. A Petőfi Kör üléseinek mindinkább jobbra tolódó hangulatában kellett a szocializmushoz és a Szovjetunióhoz hű elvi alapon megindítani a tanévet. Az október elején összehívott Diákparlament kimondottan a középiszkolás tanulóifjúságot igyekezett befolyásolni, és az azután következő napokban a nevelőtestületeknek, igazgatóknak és a tanácsoknak, valamint a minisztériumnak mindinkább nehezebb feladatokkal kellett megküzdeniük. Ekkor már a nevelőtestületekben feltűntek tanárok, akik felhasználva a jobboldali vonatkozásokat, kikelték a szerintük még fennálló „sztálinizmus” és annak képviselői ellen (pl. az V. ker. Kossuth Zsuzsa leánygimnáziumban egy nevelőkből álló csoport Otta Istvánné leváltását követelte). Egyes középiszkolákban támogatták az ifjúság helytelen magatartású személyeit abban, hogy meg kell szüntetni a Házirendet, el kell törölni a Rendtartást, cinizmust és anarchiát hirdettek. Ugyanakkor az egyetlen ifjúság mellé mind nagyobb számban csatlakozott a középiszkolás ifjúság is, és bekövetkezett az október 23-i tüntetés, az ellenforradalmi erők háttérből bedobott jelszavai, véleményalkotó közleményei elérték céljukat.

Megkezdődtek a fegyveres harcok.

Ilyen előzmények után zajlottak le az október 23. és november 4. közötti események. A középiszkolás ifjúságnak igen kis százalékra vett részt a fegyveres harcokban, inkább mint kíváncsiságot, felhevült érdeklődő figyelte a történeteket. Részt vett sebesültszállításokban, élelmiszer beszerzésekben, majd különböző épületek előtt őrseget vállalt (pl. V. ker. Eötvös József gimn. fiútanulói), egészen kis számban ifjúsági forradalmi bizottság megalakításában tevékenykedett, nem az iskolák keretén belül, hanem valamiféle körzetek szerint. Pl. fegyveres erők követelték a X. ker. I. László gimnáziumban az „ifjúsági forradalmi bizottság” megalakítását, majd kényszerítették a testületet, hogy a kerületi „forradalmi bizottságnak” két bizalmi küldjön. Ebben az iskolában a kényszerítő körülmények elmúltával mind a nevelők, mind a tanulók már november 12-én hozzáfogtak az épület helyreállításához.

A forradalmi munkás-paraszt kormány erélyes kézzel kezdte el a rend helyreállítását, azonban az ellenforradalom által hirdetett téves eszmék még hónapokig zavarták a tanulóifjúságot, de nem maradt ettől mentes jó néhány tanár sem. Amikor még csak korrepetálás-szerűen folyt a munka a középiszkolákban, nem is tűntek elő ezek az ellenforradalmi maradványok, de amikor január 7-étől megkezdődött a rendes tanítás, az ellenforradalmi erők - csatát veszve a fegyverek terén - áttették romboló tevékenységük színterét a felnőtt dolgozók munkaterületei mellett a tanulóifjúság körébe is. Minden eszközt igénybe véve igyekeztek az ifjúságot sztrájkokra, tüntetésekre, hitán beiratkozásokra, az orosz nyelv kiközösítésére rávenni. Néhány tanár és tanuló ezen a területen is jelentős tevékenységet fejtett ki. Leginkább az úgynevezett „h[ő]napfordulókat” használták fel az elesett „hősök” meggyászolására (III. ker. Korvin Ottó téri leánygimn.), a szovjetellenes és KISZ ellenes röpcédulák terjesztésére (XIV. ker. Tanulói). Szervekedtek azonban maguk a tanulók önmaguk is, pl. a III. ker. Árpád gimnázium három leánytanulója egyikük lakásán, kesztyűben gépelte a röpcédulákat, és másnap korán reggel minden osztályban elhelyezett 1-1 példányt 1-1 gyertyával felszerelve, hogy a megemlékezés még gyertyagyújtás is alátámassza. Az ellenforradalom külső és belső erői január-március hónapokban elsősorban a leánytanulókat vonták be ezekben a cselekményekbe, mint ahogyan a nőtüntetés is szerveztek. Próbálták a tanulóifjúságot a nyílt politikai jelszavak helyett burkolt és irodalmi jellegű köntösbe rejtett költeményfélékkel is lázítani, mint pl. a „Vallomás”, vagy pedig „A pesti srác” c. verset tartalmazó röpcédulákat adtak át másolásra és terjesztésre.

Romboló munkájukat a KISZ szervezés ellen is felhasználták, és inkább a Diákszövetség erősítését segítették elő, majd az ifjúság és az iskola politikamentességét kezdték hirdetni. A tanév vége felé új területre csaptak át, és azt kezdték sugdosni, hogy kizárólag a KISZ javaslatától függenek az egyetemi felvételek. Majd pedig alattomos működésük következtében elterjedt a hír, hogy igen sok pedagógust elbocsátának állásából, ha ráfogják az ellenforradalommal való szimpatizálást, és hogy óriási méretű áthelyezések lesznek a nyár folyamán.

Ezek azok az elvi problémák, melyek felszínre voltak, és helyes megoldásuk mind a tanulóifjúság, mind a tanárok tekintetében a tanév második felében a párt és az irányítószervek legfőbb feladata volt. Ezek a kérdések még nem oldódtak meg teljesen, egyben tehát megszabják a további politikai és oktató-nevelő munka irányvonalát.

A párt, a kormány és a VB határozott iránymutatása segítette elő a meglévő politikai problémák helyes irányú felszámolását. A kora tavaszi hónapokban a karhatalom, majd a KISZ küldöttei foglalkoztak az iskolák felvilágosításával, a párt kerületi Intézőbizottságai által szervezett ankétok, majd Kádár János elvtárs parlamenti beszéde, s végül a párt határozatai szabták meg az irányt a további munkára. A középiskolák többsége, igazgatója és nevelőtestülete már az első pillanatokban tudta, mit kell tennie, és igyekezett visszatartani az ifjúságot az eseményekben való részvételtől, egyes pedagógusait a „hőbörgéstől”. Kiemelkedően pozitív magatartást mutatott a VIII. ker. Zrínyi Ilona leánygimn., élén Ádám Manó igazgatóval, a VIII. ker. Fazekas Mihály gimn., Kovács Dénes igazgatóval, a IV. ker. Kanizsai Dorottya leánygimn., élén Petrács Istvánné igazgatóval, a IV. ker. Könyves Kálmán gimn. Hollósi László igazgató vezetésével, a XIX. ker. Landler Jenő gimn. Steiner Andor igazgatóval stb.

b) Nyelvoktatás

A tanév kezdetekor az idegen nyelvi szakfelügyelők tantárgyanként megtartották a szakmai tanácskozásokat, és az ott kapott útmutatások figyelembe vételével készítették el a szaktanárok a tanmeneteiket. Ezeknek alapján indult meg a tervszerű munka és folyt október 23-ig. Az ellenforradalom okozta kényszerzűnet után, januárban teljesen megváltozott helyzetben indult meg az idegen nyelvek tanítása a középiskolákban. Az oktatásügyi kormánybiztos 2/1957. sz. utasításában foglalt lehetőségekkel élve a tanulók - néhány száz kivételével - nem tanultak tovább az orosz nyelvet, hanem - többnyire szülei kívánságára - más élő idegen nyelvet választottak, elsősorban a német nyelvet. Az iskolák azonban nem vették figyelembe a szaktanári ellátottságot (az Utasításban: a helyi tanárellátásnak megfelelően), és a nagy nekirázkodásban sok szakképesítés nélküli tanár vállalta valamelyik nyugati nyelvet (német, francia, angol) tanítását „kezdő fokon”, főképpen az órák nélkül maradt egyszakos orosz tanárok. (Erre az Utasítás is módot adott). Ezeknek többsége kellő felkészültség nélkül, saját elgondolása, sőt, régi, elavult vagy modern, de nem engedélyezett tankönyvek alapján [oktatott]. A IV. osztályosok - néhány orosz nyelvet továbbtanuló osztály kivételével - nem tanultak élő nyelvet. [...]

c) Vallásoktatás

A gimnáziumokban az összes tanuló létszámához viszonyítva vallásoktatásra 0,1% járt (22 fő). Az ellenforradalmi események után, január hónapban a jelentkezés 70-80%-ot is elérte, azonban a minisztérium által kiadott vonatkozó rendelet után, ismét az eredeti számra csökkent le. Minthogy ez a kevés számú tanuló iskolánként az előírt csoportszámot nem érte el, gyakorlatilag a vallásoktatás meg is szűnt. A januári tömeges jelentkezés alkalmával igen sok tanuló és tanár fejtett ki propagandát, de később ezek visszahűzödtek. Feltételezhető volt, hogy a következő tanévre történő hittan beiratkozások idején ismét nagyobb szabású jelentkezések lesznek, de a megvert ellenforradalomnak nem volt ereje és bátorsága ismét előtérbe lépni, ezért a gimnáziumokba beiratkozott tanulóknak csak 8,8%-a jelentkezett hittanra. Várható, hogy a meglehetősen sok rendkívüli tantárgy bevezetése mellett a hittanórákon igen kevés tanuló fog részt venni, és újból jelentős lemorzsolódás lesz.

[...]

e) A tanulók magatartása, a nevelés problémái, a magatartás elbírálása

Az a) pont részletesen foglalkozik a tanulók magatartásával is, ami az ellenforradalmi eseményeket illeti. Január, február és március hónapokban zajlott le a legtöbb fegyelmi vizsgálat, amelyeknek vádpontjai túlnyomó többségükben sztrájkszervezés, tüntetés stb. voltak. *Kevés esetben tudták az igazgatók, illetve a tanárok megelőzni az ellenforradalmi jellegű megmozdulásokat.* [Kiemelés az eredetiben.] Pl. a III. ker. Árpád gimn. igazgatója, Fülöp Zoltán, az április 4-i ünnepség alkalmával ellenőrző szándékkal a folyosón ment végig, majd a leggyengébben fegyelmező tanár osztálya előtt megállt, és figyelte a kiszűrődő hangokat. Néhány perc múlva hallotta, hogy a tanulók hozzékezdtek a „Schneider Fáni, de azt mondta...” kezdetű nótához. Jellemző, hogy a gyenge tanár ezt nem tudta azonnal megakadályozni. Belépett, és megfelelő irányba terelte az ünnepség további menetét. Keményen vette kézbe Paál József igazgató az V. ker. Kossuth Zsuzsa leánygimnázium tanulóinak fegyelmének megszilárdítását, s annak ellenére, hogy a legnehezebb órákban a karhatalom kihallgatás végett őt bekísérte, majd beidézte - fenn tudta tartani a rendet abban az iskolában, amelyben egy tanár kikiált és néhány tanulóval álló csoport novemberben Otta Istvánné, volt igazgató leváltását követelni, sőt, még az egyik hó[nap]forduló napján, január 23-án, tüntető némaságban sétálgatott óráközi szünetben a folyosókon. A VIII. ker. Fazekas Mihály gimn. igazgatója, Kovács Dénes, az ifjúság energiáját helyes irányba terelte, amikor a súlyosan megrongált épület helyreállításába vonta be őket. Ugyancsak hasonló módon fogta ki a szelet az ellenforradalom mesterkedései elől a IV. ker. Könyves Kálmán igazgatója Hollósi László, amikor a legsúlyosabban tönkrement gimnázium helyreállítására a fiúkat összegyűjtötte.

Sajnos, kevés az ilyen jó példa. *Legtöbb esetben az igazgatók és a tanárok a már megtörtént cselekmények után próbálták valamit segíteni a helyzeten, de néhány hétig nem sok eredménnyel.* [Kiemelés az eredetiben.] A legnagyobb méretű sztrájkra és tüntetésre a XIV. ker. Teleki Blanka Leánygimnázium tanulóinak szervezkedtek, és ezért a tanulóifjúság még ellenforradalmi érzületű csoportjainak példaképévé váltak. Pl. a XIV. ker. I. István gimnázium tanulóinak tanítási idő alatt szimpátiás tüntetésre vonultak fel a Teleki Blanka Leánygimnáziumhoz közel eső Városligetbe.

Mindezekből adódtak a tanév második felében a nevelési problémák. Súlyos mulasztást mutat az a tény, hogy ezek ellen a cselekmények ellen a nevelőtestületek nem léptek fel egységesen, sok esetben szemet hunytak, és füluket bedugták az ilyen jelenségek előtt, rábízva mindent a magára maradt igazgatóra. Az igazgatók többsége nem tudott megbirkózni önmagában, vagy 1-2 tanár segítségével ezekkel az eseményekkel, és igényelte a tanács segítségét. Az oktatási osztály tanulmányi felügyelői ezekben a hónapokban tanárok és tanulók elleni fegyelmi ügyek levezetésével voltak elfoglalva, szoros kapcsolatot tartva a kerületi rendőrségekkel. A tanulók döntő többsége, de a tanárok közül is többen, határozott, ellenséges magatartással fogadták a fegyelmi vizsgálatokat, és nem egy ízben fordult elő az, hogy a kihallgatásra hívott tanár a válaszadást megtagadta, illetve a fegyelmi vizsgálat elindítását közlő iratot durván, sértegető megjegyzések kíséretében vette át.

Az elmúlt tanév rendkívüli történetét tekintve, szinte lehetetlen a tanárok és tanulók magatartásának vizsgálatát külön választani. A tanév utolsó hónapjaiban a párt és a kormány helyes intézkedései következtében a rend helyreállt, ennél fogva tanár és tanuló együttes munkával igyekezett az elmaradt feladatokat pótolni. Az utcára szokott tanulókat igen nehéz volt újból az iskolapadba kényszeríteni, a rémhírek megvitatása helyett a tanulásra rávenni. Ebben a komoly és értékes munkában a pedagógusok becsülettel kivették részüket. Látva a komoly munka eredményeit, a közhangulat is megváltozott, és most már nem a pedagógusok elleni észrevételeket tárgyalták az emberek, hanem az ifjúság kézbentartására fogott össze a társadalom.

Fegyelmi úton a budapesti középiskolákból 110 tanulót kellett eltávolítani, tehát az összlétszám 0,32%-át. Ebből 0,20% jut a saját hatóságú iskolákra és 0,12% az idegen hatóságú iskolára (s ez arányos is, mert az iskolák aránya 73 a 37-hez). A fegyelmi vizsgálatokat befejező intézkedések nem voltak egységesek és következetesek. Kerületenként és intézményenként változtak. Pl. a III. kerületben, a január 23-i tüntetésben való részvétel miatt az ország összes iskoláiból való kizárás követelése merült fel, de pl. a XIV. kerületben fegyverrejtegetés miatt csak más osztályba történő áthelyezést kért az ügyészség. A XIV. kerületben tevékenykedett Dexler Zsuzsanna III. o. tanuló a tanács az ország összes középiskoláiból való kizárásra javasolta, de a minisztérium egy vidéki iskolába helyezte át; később ezt az intézkedést megváltoztatta. A karhatalom és a tanács általában szigorú intézkedéseket kívánt hozni, más szervek és vélemények a gyermekek iránt élményesebb és megértőbb eljárásokat javasoltak. Lényeges különbségek álltak fenn a fővárosi és a vidéki intézkedések között is.

A tanulók magatartása súlyosan meglazult, nemcsak politikai jellegű cselekményekben, hanem abból következő, de attól függetlenül erkölcsi jellegében is. [Eredetiben kiemelve.] Délelőtti mozi-látogatások, iskolakerülések, szexuál-erkölcsi botlások, lopások stb. fordultak elő. Ilyen alkalmakkor a szülők kétségbeesve keresték fel a minél magasabb szerveket, és igyekeztek gyermekük helyzetét segíteni. Gyakorivá váltak a folyó tanévéről kizárt tanulóknak a szeptemberi magánvizsga engedélye iránti kérései, természetesen más iskolákban, más környezetben, és az ország más területein.

Összegezve tehát, megállapítható, hogy a tanulók magatartása lényegesen süllyedt, politikai és erkölcsi hibák fordultak elő. Kezdetben a nevelők is tehetetlenül állottak a feladatok tömegei előtt, de a tanév végére megerősödve, igyekeztek jó munkát végezni. A tanév végi értekezleti jegyzőkönyvek a tárgyra vonatkozó javaslatok és munkatervi feladatok tömegét rögzítették le, és megvan rá minden remény, hogy az új tanévet így is kezdik el.

Végül még fel kell vetni a szülők nagy többségének legújabb állásfoglalását: hiányzik az esztétikai, de főleg az etikai nevelés a középiskolákból, s ezért kell a hittanítást kötelezővé tenni! Az év végi szülői értekezleteken az igazgatók közölték a szülőkkel, hogy a következő tanévben a logika, lélektan és művészettörténet tanítása is megindul kísérletképpen, valamint sor kerül a kísérleti tankönyvek bevezetésére.

3. Szakközépiskolák

a) Tanító-és óvónőképzők

Az októberi ellenforradalmi események a nevelőképzők tanárait az ifjúság erkölcsi-politikai nevelésével kapcsolatban nehéz feladat elé állították. Ezek a feladatok elvárják a pedagógusoktól azt, hogy előbb magukban tisztázzák a vitás problémákat, közös politikai és pedagógiai alapon állva eredményes munkát végezzenek. Az októberi ellenforradalmi események alatt és után a testületek több alkalommal megbeszélést tartottak a vitás kérdések tisztázására. Bár egyes testületekben alakultak ki helytelen nézetek, mégis általában higgadt magatartást tanúsítottak a kártársak. A helytelen nézetek vallóit sikerült meggyőzni álláspontjuk helytelenségéről. (II., IX., XVI. ker. tanítóképző, II., V. ker. óvónőképző).

Az értekezletek alkalmával megállapodtak abban is, hogy továbbiakkban a tanulók részéről sem hagytak tisztázatlan, egyetlen félreértésre alkalmas adó megjegyzést sem, ilyenkor minden esetben meggyőzik őket álláspontjuk helytelenségéről.

A nevelőtestületek tagjai közül az ellenforradalmi eseményekben tevékenyen senki nem vett részt.

[...]

c) A közgazdasági technikumok

[...] Az iskolák tanulóinak fegyelme a tanév folyamán megfelelő volt. Kisebb fegyelmeztlenségek minden iskolában előfordultak ugyan, de szervezett megmozdulások sem a tanulók részéről, sem a tanárok részéről az októberi ellenforradalom alatt és után nem történtek. Az ellenforradalom után a testületek tagjai keresték a kibontakozást, a rendet és a munkát. Vitákat rendeztek, melyeken elhangzottak ellenvélemények, de a megbeszélés után az egyes vitás kérdéseket sikerült tisztázni.

A szaktanári ellátottság tekintetében komoly gondot okoz az A-szakos tanárok kötelező heti óraszámának biztosítása, hasonlóan a politikai gazdaságtan (egyszakos) tanároké.

[...]

Diákotthonok

A diákotthonok vezetői a tanév elején nagy lendülettel fogtak hozzá a diákotthonoknak kollégiumokká való átszervezéséhez. A Cinkotán tartott 2 napos tanévnyitó értekezletünkön felvázoltuk azokat a lehetőségeket, melyek ennek az átszervezésnek elvi és gyakorlati alapjait képezik. Elsősorban az önkormányzat helyes és valóságos kiépítésére és működtetésére, valamint a magyar kollégiumi hagyományok felhasználására gondoltunk. Szeptemberben diákotthonaink lelkes naggyűléseken tették magukévá a terveinket, és október elején megválasztották önkormányzati szerveiket. Az egészséges, pezsgő kollégiumi élet kialakítására megvoltak a feltételek. A nevelők szívesen vállalták az újszerű feladatokat, őszintén, gátálméntesen folyt a vita a tanulók és a nevelők között a jobb, demokratikusabb és színesebb kollégiumi élet kialakítása érdekében. Az októberi ellenforradalmi események megszakították ezt a fejlődést, sőt, olyan helyzetet teremtettek a nevelők és az ifjúság között, hogy hosszú hónapok voltak szükségessé ahhoz, hogy valamennyire normális élet legyen a diákotthonokban. A nevelők nem mertek követelni a tanulóktól, a tanulók pedig minden megköveteltetését követelték. Egyik diákotthonban (Délszláv diákotthon) a tanulók éhségstrájkba kezdtek, hogy az általuk rossznak tartott kosztot megjavítsák. A Reviczky-utcai fiú diákotthonban áprilisig nem tudták bevezetni a 3 órás silenciumot és a leckeellenőrzést, mert a tanulók egységesen szembehelyezkedtek a nevelőkkel. Napirenden voltak február-márciusban a házirend felrúgása, engedély nélküli eltávozás, kimaradás stb. Ebben a helyzetben ifjúsági önkormányzat létrehozására gondolni sem lehetett. Először a nevelők egységes követelését kellett biztosítani a diákotthonon belül, majd fokozatosan meg kellett nyerni a fiatalság józanabb részét. Kb. májusban értük el azt a fokot, amikor elő lehetett venni az ifjúsági önkormányzat szükségességét. Ekkor már támaszkodni lehetett a KISZ tagokra is. A tanév befejezése előtt tehát újra megalakultak az ifjúsági önkormányzat szervei, mint az egészséges diákotthoni élet biztosítékai.

Diákotthonainknak az ellenforradalom alatti életéről külön kiemelve kell beszélnünk. A legnehezebb helyzetben a VIII. Reviczky utcai diákotthon volt, mivel a legsúlyosabb fegyveres harcok közvetlen szomszédságában volt. (Rádió, Kilián laktanya, Kálmán tér). Az épületet több ízben megszállták az ellenforradalmi csoportok. A behatolt fegyveres elemek csatlakozásra hívták fel a diákotthon tanulóit. Egy esetben megfélemléssel fenyegették a bentlakókat. A tanulók ennek ellenére nem vettek részt az ellenforradalom fegyveres akcióiban. Ez feltétlenül az igazgató (Csoma Gyula) érdeme, aki az intézetben bent lakik, és minden percét - éjjel-nappal a fiúk között töltötte. Az ő személyes ráhatásának, eddigi nevelési módszereinek és eredményeinek köszönhető, hogy a diákotthon tanulói nem sodródtak bele az ellenforradalomba. Az Arany János Intézet diákotthonos tanulóit nem tudták a nevelők így távol tartani az eseményektől. A fegyelem nagyon fellazult, a tanulók nem ismertek el maguk fölött senkit, csavarogtak, zavarogtak. Sajnos, egy tanuló a fegyveres harcok közben életét veszítette, többen pedig disszidáltak. Aránylag csendes volt a II. Lórántffy u. 3. és a cinkotai Leánydiákotthon. Itt nem történtek zavaró események. A tanulók nagy részét még november 4. előtt hazaküldték, vagy a szülőknek átadták, az állami gondozott tanulókat pedig jól össze tudták tartani. Nehéz helyzetben volt a Köztársaság téri szlovák diákotthon is, különösen a Pártbizottság ostroma idején. Az igazgató (Szabó Csaba) és a nevelők lélekjelenléte és felöltségváltata azonban a legnehezebb helyzetben is biztosította a tanulók összetartását és élelmézését.

Az ellenforradalmi események után a tanulók egy része nem tért vissza a diákotthonokba. Helyüket részben feltöltötték új jelentkezőkkel. A jövő tanévre az összes diákotthoni férőhelyeket betöltöttük - elsősorban I. o. tanulókkal. (A nemzetiségi otthonok benépesítése még nem fejeződött be.) Több (kb. 20-25) I. o. tanuló a Művelődésügyi Minisztérium segítségével vidékre helyeztünk, mivel Budapesten már nem volt lehetőség elhelyezésükre.

[...]

Ifjúsági otthonok

[...]

Az ellenforradalom különösen nehéz helyzetet teremtett az ifjúsági otthonainkban. A nevelők legnagyobb erőfeszítése ellenére is bekapcsolódtak az otthonokban lakó fiatalok a zavargásokba. Nem egyszer az otthonokban kellett a nevelőknek lefegyverezni a fegyverrel ellátott fiatalokat. A X. [ker.] Szilágyi utcai otthonban a fiatalok egy nevelő tevékenysége nyomán „forradalmi bizottságot” szerveztek, eltávolították az igazgatót és a gondnokot. Az irányító nevelő súlyos bűncselekmények miatt jelenleg is börtönben van. A VI. [ker.] Bajza utcai leányotthonból 2 tanuló, a VIII. [ker.] Makarenkó u. otthonból 3 tanuló halt meg az utcai harcok közben. Ugyanebből az otthonból 27 [fő] disszidált. A VIII. [ker.] Villám utcai leányotthon tanulói a legnagyobb harcok között költöztek át a VI. ker.-be, a VI. [ker.] Délibáb u. 29. sz. üres (volt Gorkij diákotthon) épületébe mentek át. A súlyos zavarok után aránylag elég hamar helyreállt a rend ezekben az otthonokban, és a tanév utolsó hónapjaiban teljesen normális volt az élet. A fiatalok nagy része kiábrándult az ellenforradalmi jelszavakból és munkához, tanuláshoz látott. Az ipari és kereskedelmi tanulók ifjúsági otthonaiból kikerült fiatalok munkakönyvével, szakmai képzéssel a kezükben igen nehéz helyzetbe jutnak. Lakást, otthont nem kapnak, és sokan közülük az első önálló lépéseknél elbuknak. Hasonló sors vár az érrettségizett állami gondozott tanulóinkra is, ha nem tanulnak tovább. Ennek a kérdésnek a megoldása évről-évre sürgősebb lesz. Feltétlenül szervezni kellene ifjúsági szállásokat nevelők felügyeletével, mert a rengeteg fáradtsággal és anyagi áldozatokkal felnevelt állami gondozott fiúink és leányaink - kikerülve az életbe - lehetetlen körülmények között elbuknak. Ahhoz, hogy ezeknek az intézeteknek a munkája ne vesszen kárba, ezt a kérdést sürgősen meg kell oldani.

A 14-18 éves fiatalok elhelyezési, nevelési problémáinak érdekében igen sok ankétot szerveztünk és szerveztek különböző szervek. A kérdés azonban nem jutott előbbre. A következő tanév egyik legégetőbb és legsürgősebb problémái közé tartozik ez is.

Az apparátus munkája

Az 1956-57. tanév megszervezését osztályunk s a kerületi osztályok nagy lendülettel kezdték meg. A tanévnyitó osztályvezetői- és igazgatói értekezletek a júniusi határozat következtében már az új szellemet tükrözték. Megindult az egészséges vita, mely serkentőleg hatott a munkára.

Osztályunk is, kerületi apparátusunk is - igen helyesen - a helyszíni, közvetlen segítséget tartotta fő feladatának, ezért - az eddigiektől eltérően - a kerületi oktatási osztályokon, illetve iskolákban történt a munkatervet, tantárgyfelosztásokat ellenőrizte. Helyesen vették tervbe kerületeink a hosszúlátogatásokat, felismerve a segítségnyújtás leghatásosabb módját. Komoly gondot fordítottunk a tanév eleji ismétlések helyes megszervezésére. Instruktoraink, kerületi tanulmányi felügyelőink közösen látogattak az újonnan beállított szakfelügyelőkkel, hogy a gyakorlatban adhassanak segítséget. Ez hasznos volt azért is, mert az új félfüggetlenített szakfelügyeleti rendszer - amelyhez sok reményt fűztünk -, különösen az általános iskolák vonalán, sok új szakfelügyelő alkalmazásával járt együtt, és új munkakörök betöltésénél a közös látogatások számukra is eredményesek voltak. Elméleti segítséget jelentett az általános iskolai csoportnak a felügyeleti munkáról készített Útmutatója is.

Azonban már ezekben az időkben is megmutatkozott a Petőfi kör káros hatása. Az ottani anarchista-színezetű felszólalások csökkentették apparátusunk - főleg kerületi apparátusunk - tekintélyét. Utasításait kezdték tudomásul nem venni, illetve végrehajtásukat szabotálni. Lazult az iskolákban a munkafegyelem (késés, óratervezés elhanyagolása stb.), és kerületeink gyakran tehetetlenül figyelték a fejleményeket. Osztályunkon nem hatott a Petőfi kör, dolgozóink tárgyilagosság tudtak maradni, sőt, elítélték a Petőfi kör destruktív hangját.

Az ellenforradalom azonnal megindította támadását az apparátus ellen. Osztályunkon aránylag nyugodt volt a hangulat. Ebben az időben minden erőnket arra fordítottuk, hogy fenntartsuk a kapcsolatot a kerületi oktatási osztályokkal. Sajnos, ez úgyszólván lehetetlenné vált, mert kerületi osztályaink október 23. november 4. között széthullottak. Valamennyi kerületünkben „felszámolták” az oktatási osztályokat, legalábbis azonnali hatállyal menesztették az osztályvezetőket. Volt olyan kerületünk is - XXI. -, ahol az egész osztályt leváltották. Másutt - bár kevés helyen - az osztályvezetés nem állta meg a helyét, (II., IV., IX., XI., XIV., XVI. kerületek), s ha nem is vett részt a fegyveres akciókban, „behődött”.

Az osztályok dolgozóit november 9-én megjelentek munkahelyükön, s igyekeztek felvenni a kapcsolatot a kerületekkel. A közlekedési nehézségek miatt az általános iskolai csoport és a középiskolai csoport előadói közösen látták el, lehetőleg lakóhelyüknek megfelelően az instruktori feladatokat. Ebben az időben a károk felmérése, a napközi-otthonok és korreptálások megszervezése volt a fő feladat. A közlekedés javulásával lassan visszakerültek kerületeink instruktoraihoz, akik ekkor a nyugalom helyreállításán dolgoztak, és segítették a kerületi apparátust nehéz feladata elvégzésében.

Munkánk célja ezekben a hetekben nem annyira az ellenőrzés volt, hanem inkább beszélgetéseket folytattunk az iskolák vezetőivel, pedagógusaival, igyekeztünk problémáikat megismerni. Kerületeink is aránylag gyorsan magukra találtak, s megindították a munkát. (A XXI. kerület november végén, a V. ker. december elején már szakmai munkaközösségeit is összehívta, s a központi rendelet előtt hozzáfogott a tananyag-csökkenéshez).

A lassan kialakuló, rendszeres munkát gyengítette a racionalizálással járó létszámcsoökkentés, amely, mint általában, most is okozott bizonyos nyugtalanságot, eredményében pedig nem vezetett a munka racionalizálására. Ugyanez vonatkozott a kerületi oktatási osztályokra is, és a létszámcsoökkentés kerületenként változó irányszáma következtében más és más helyzet alakult ki. Megszüntette pl. a tanulmányi felügyelői státuszt az I. és XIV. kerület. A legtöbb helyen megszüntették az adminisztrátori, illetve gépirői munkakört. A létszámcsoökkentés mind a kerületekben, mind az osztály dolgozóinak számára túlterhelést okozott, az természetesen nem emelhetette az irányítás, ellenőrzés színvonalát. A kerületi osztályvezetők joggal sérelmezik, hogy a Fővárosi Tanács idén jóval kevesebb helyszíni segítséget adott, mint eddig. Ez az állapot jellemezte a kerületeket is, amelyekben szintén csökkent az iskolák munkájának helyszíni ellenőrzése. A rendszeres óralátogatások gyakorlatilag március közepén kezdődtek meg.

Az irányító ellenőrző munkát kedvezőtlenül befolyásolták még a következő tényezők is. Az ellenforradalom - az iskolai élet normális megindulásakor, tehát január 7.

után, az iskolákba tette át székhelyét. A pedagógusok és a tanulók körében előfordult reakciók, ellenforradalmi cselekedetek és megnyilvánulások kivizsgálásával kellett körülbelül március közepéig mind a kerületi, mind a központi apparátus dolgozóinak foglalkozniuk. Rendszeres iskolalátogatást tervszerűen ezért nem folytathattunk.

Megkezdődött azoknak a dolgozóknak a leváltása, akik az ellenforradalom alatt nem állták meg helyüket. Le kellett váltani a II. kerületi osztályvezetőt és tanulmányi felügyelőt, kicserélődött az osztályvezető a III. és IV. kerületben; ez utóbbiban lemondott a pedagógus előadó; ugyanígy a VI. kerületben a tanulmányi felügyelő s a VII. kerületben mindhárom pedagógus dolgozó [!]. Lemondott a VIII. kerületi osztályvezető, letartóztatták a IX. kerületi osztályvezetőt. Leváltották a IX. kerületi felügyelőt, a XIV. kerületi osztályvezetőt, a XVI. kerületi osztályvezetőt és felügyelőt, lemondott a XXI. kerületi osztályvezető.

A kerületi oktatási osztályok megszüntetésének híre fokozta a nyugtalanságot, akadályozta éppen az irányítás-ellenőrzés hatékonyságát. A helyek betöltése időt vett igénybe, s az újonnan beállított dolgozók csak lassan illeszkedtek be új munkakörükbe.

A fent vázolt nehézségek ellenére a kerületi oktatási osztályok általában megállták helyüket. Az iskolai élet konszolidálásában nagy munkát végzett az I., III., VI., XII., XVI., XIX. és XXI. kerületi oktatási osztály.

A nyugodt iskolai munka kialakításához hozzájárult a szakfelügyelet is. A szakfelügyelők január-februárban elsősorban a tananyagcsökkentést beszélték meg a szaktanárokkal, és a vitás részek feldolgozásához adtak segítséget; majd márciustól tervszerű óralátogatásokat folytattak. Kerületi tanulmányi felügyelőink is lelkiismeretesen végezték munkájukat. A III., V., XII., XX., XXI. kerületi felügyelők még hosszú látogatásokat is szerveztek. Sok helyen újjáalakultak az általános iskolai szakmai munkaközösségek, melyek áprilistól házi és kerületi bemutató tanításokat szerveztek, s havi megbeszéléseiken nagy segítséget adtak a tananyag helyes elvégzéséhez. Eredményei ellenére, az elmúlt tanévben rendszeresített szakfelügyeleti rendszer az általános iskolákban nem vált be, mert a szakfelügyelők nagy létszáma következtében szinte állandóak voltak az óralátogatások a kisebb kerületekben.

Az elmúlt tanév tapasztalatai alapján az irányító-ellenőrző munka megjavítására a következő feladataink vannak. Biztosítani kell az oktatásügyi apparátusok megfelelő személyi feltételeit mind politikai, mind szakmai szempontból. A legmegfelelőbb pedagógusok tanügyi igazgatásba való bevonása elé bizonyos akadályokat gördít a tanácsi fizetésrendezéssel csak kismértékben csökkent bérfelesztés. Az új tanévben a minimumra kell csökkenteni a kizárólag adminisztratív intézkedéseket, s helyettük a helyszíni segítséget kell ismét a munka középpontjába állítani. Ennek érdekében általánossá kell tenni az egy instruktorhoz tartozó osztályvezetők tapasztalatcseréjét; fel kell éleszteni a gyakorlatban jól bevált igazgatói és szakmai munkaközösségeket, és végül meg kell indítani a hosszúlátogatásokat kerületekben és iskolákban egyaránt. Át kell szervezni az általános iskolai szakfelügyeleti rendszert úgy, hogy létszámát csökkentve a minőségi csere végrehajtásával alkalmassá tegyük a szakmai-politikai irányításra.

dr. Gyalmos János

Jelzet: MOL M-KS 288. 33. cs. 1957/1. ő. e. - Gépelt eredeti példány

Jelentéskérés és válasz „egyes pedagógusok” fegyelmezéséről

Művelődésügyi Minisztérium a Fővárosi Tanács VB Oktatási Osztály
Vezetőjének

Az októberi ellenforradalomban részt vett egyes pedagógusok cselekményei és magatartása szükségessé tette, hogy a művelődési osztályok ezekkel a pedagógusokkal szemben megtegyék az intézkedéseket.

Ugyanakkor az iskolák politikai és szakmai megerősítése is szükségessé vált, melynek következtében több iskolában igazgató, igazgatóhelyettes kicserélésére, illetve pedagógusok áthelyezésére került sor.

Az eljárások és intézkedések döntő többségében megtörténtek, legtöbb megyében le is zárultak. Ennek következtében lehetővé vált, hogy a megtett intézkedéseket számba véve összefoglaló elemzést készítsünk ezekről, s a továbbiakra megfelelő következtetéseket vonjunk le.

Osztályvezető Elvtárs a mellékelt kimutatási minták alapján terjessze fel jelentését szöveges elemzés kíséretében a Tanácsigazgatási Főosztály Személyzeti Osztályának október 25-ig.

A szöveges elemzés során térjen ki a pártszervekkel, tanácsszervekkel s munka végzése során szerzett tapasztalataira.

Ugyancsak írja meg véleményét az Egyeztető Bizottságok ez irányú tevékenységéről.

A kimutatáson kívül külön jegyzékben tüntesse fel azon pedagógusok névsorát, akiknek fegyelmi ügye még folyamatban van a fegyelmi ok feltüntetésével.

Budapest, 1957. október 1.

Fodor Pálné s. k.
osztályvezető

Jelzet: Gépelt másolat aláírás nélkül, a Művelődésügyi Minisztérium pecsétjével. Hiányzik az előadó neve és a tárgy megjelölése. Utóbbi helyén X/12. és két azonosíthatatlan szignó látható. A lap bal alsó sarkában filctollal írva: 155-108/1957-X. Bp. Főv. Tanácsa Oktatási Osztály.

3.

Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtott Bizottságának X. Oktatási Osztálya a Művelődésügyi Minisztérium Tanácsigazgatási Főosztály Személyzeti osztály Rácz elvtárs kezéhez - Budapest, V. ker., Szalay utca 10-14.

Előadó: Dr. Sipka Ferenc.

Tárgy: Pedagógusokról szóló kimutatás megküldése.

1957. október 1-én kelt számnélküli utasítás alapján mellékelten felterjesztem a fővárosi pedagógusokkal kapcsolatos kitöltött kérdőíveket. Az ezekre vonatkozó szöveges észrevételeimet az alábbiakban teszem meg.

1) Általános iskolák

A budapesti pedagógusok többsége aktívan nem vett részt az ellenforradalmi eseményekben. Mégis aránylag nagy számban váltak szükségessé a cserék, leváltások, áthelyezések. Passzivitásukkal ugyanis - végső soron - közülük is néhányan segítették az ellenforradalmat, illetve megnehezítették a konszolidációt. Nacionalista, sovíniszta uszítás miatt váltották le pl. Föglein Jánost, az I. Attila u., 109. sz. ált. iskola igazgatóját, Níkházi Miklós igazgatót (VI. Felsőerdősor u.), Koltai Henrik igazgatót (VI. Népköztársaság útja), Pozsonyi Istvánné igazgatóhelyettes (VI. Népköztársaság útja). Megyeri Rezsóné igazgatóhelyettes a VIII. ker. Vajda Péter u. leányiskolában megtagadta párttagságát azért, hogy a forradalmi bizottság tagja lehessen. Berényi László VIII. ker. igazgató (Pannónia u.) a VI. kerületi pedagógusokat uszította - mint volt felügyelő - a kommunista pedagógusok s tanácsi dolgozók ellen. Deák Bárdos Péter igazgató (XIX. ker. Dózsa téri ált. iskola) lakóhelyén a XXI. kerületben volt a Nemzeti Bizottság tagja, és minősíthetetlen magatartást tanúsított az ottani kommunista igazgatók és tanácsi dolgozókkal szemben.

Passzív magatartásuk miatt kerültek leváltásra - többek között: Tavasz Miklós igazgató (I. Krisztina téri ált. isk.), Fekete Ervin igazgatóhelyettes (IX. Gyáli úti fiúiskola), Konce Mihály igazgatóhelyettes (XIV. Angol u.), Sz. Nagy Sándorné igazgatóhelyettes (XIV. Egressy út 69.) kétkulacsos politikát folytatott. Sem a kommunizmus, sem a pártönkívüliek nem bíztak benne. Passzivitásukkal akadályozták az iskolai élet konszolidálódását Dévald József és Gyulavári Gyula XX. kerületi, Györfly László XXI. kerületi igazgatók, illetve Udvardy Lajosné, Taray Vincéné XXI. kerületi vezető óvónők.

Szakmai gyengeség miatt került leváltásra pl. Bodnár Emil igazgató (II. Ürömi u. ált. isk.), Varga Józsefné igazgatóhelyettes (III. Szentendrei u. ált. isk.), Bakró László igazgató (IV. Viola u. ált. isk.), Bajtai Mária igazgatóhelyettes (V., Szemere u. leányiskola), Fáklya Jolán igazgatóhelyettes (VII., Hernád u. 42. ált. isk.), Virág József igazgató (XV. Szőlőligeti u.), Kardos Géza igazgatóhelyettes (XXII. Kossuth Lajos u.).

Meglepően nagy számban mondtak le saját kérésükre egészségi okokra hivatkozva is. Pl. a XXII. kerület 5 vezető állású pedagógusából hárman. (Rényi Géza, György Ilona, Fekete Zoltánné).

1) A legtöbb leváltás - az iskolák számát is figyelembe véve - a XIV. (10), XXI. (7) kerületekben történt. Mindkét helyen osztályvezetőink komoly körültekintéssel, mely politikai felelősség tudattal végezték munkájukat. Ugyanez mondható el az I., III., VI. kerületek osztályvezetőiről.

A XVIII. kerület sem igazgatót, sem helyettesét nem váltott le, illetve nem helyezte át. Ez a kerület viszonylag nyugodt légkörrel magyarázható.

2) Az új igazgatók, illetve helyettesek megbízásakor kerületeink politikai és szakmai szempontokat egyaránt figyelembe vettek. A cél az iskolák mindenirányú megerősítése volt. Ezt a feladatot is jól oldták meg. Ezt bizonyítja a párttagság számaránya is. Új igazgatóinknak, helyetteseinknek mintegy 50%-a párttag. Ez egyúttal arra is mutat, hogy kerületeink helyesen értelmezték a parthatározatot, mely szerint pártfunkció kivételével bármely vezetőállás betölthető népünkhez, rendszerünkhez hú pártönkívüliekkel is.

A megfelelő szakmai kiválasztásra mutat az is, hogy az újonnan megbízott 67 igazgató és 94 igazgatóhelyettes közül mindössze: 1 rendelkezik csupán 1 éves, 3

csupán 2 éves, 5 csupán 3 éves, 9 csupán 5 éves szakmai gyakorlattal. 35 kartárs 6-10 éve tanít már. A többiek 10, illetve 15 év feletti szakmai gyakorlat alapján kerültek vezető állásba.

3) A Főváros nevelői közül ellenforradalmi cselekményekben való részvétel, vagy annak alapos gyanúja miatt 16 nevelőnek szüntették meg munkaviszonyát. Ezek közül 8 került fegyelmi elbánás alá, 8 pedig a mai napig internálva van. A Legfőbb Államvédelmi Bizottság rendelete alapján elbocsátották őket. A legtöbb elbocsátásra a XXI. kerületben került sor (5 fő). Magyarázata ennek az, hogy a „Forradalmi Bizottság”-ok közül a cseplivi tevékenysége volt a legkíméletesebb, legembertelenebb. Nem került sor munkaviszony megszüntetésére az I., III., V., IX., X., XI., XII., XIII., XIV., XVII., XVIII., XIX. és XXII. kerületekben. Szakmai szempontból egyetlen kartárs munkaviszonyát szüntették meg, a VIII. kerületben (Bacho O. Tiborné). Ez a szám arra mutat, hogy szakfelügyeletünk az elmúlt évben igen liberálisan végezte munkáját.

4) Elbocsátásnál alacsonyabb fokú büntetésben több pedagógus részesült. A fegyelmi határozatok legnagyobb részben áthelyezést vontak maguk után. Kerületeink - a VI. ker. kivételével - eleinte ragaszkodtak ahhoz, hogy politikai okokból áthelyezésre kerülők más kerületben kapjanak beosztást. Csupán hosszas meggyőző munka eredményeként látták be, hogy ellenőrzésük és nevelésük szempontjából sokkal helyesebb, ha a kerületen belül kerülnek más iskolához. A politikai okokból áthelyezésre kerülők között olyanok voltak, amint pl. Sári Mihály, I. kerületi nevelő (Táncsics Mihály u.), aki részt vett a Kisgazdapárt szervezésében, támadta az Úttörő mozgalmat és a „Forradalmi Bizottság” kerületi nagygyűlésén lelkesen élte a „nemzeti forradalmat”. Szabó Márta VI. kerületi pedagógus (Vörösmarty u.) az ellenforradalom alatt a munkásmozgalom nagyjainak, a szovjet pedagógia úttörőinek képeit, illetve szobraikat rombolta. Gönczy Sándorné XVI. kerületi tanár a kommunisták ellen izgatott. Még novemberben 15 nevelő került szakmai vagy egyéb (erkölcsi) okokból áthelyezésre. A legtöbb nevelőt - az iskolák számát figyelembe véve - a XX. (23), XI. (10), és VI. (9) kerület mozgatott, illetve vont fegyelmi elbánás alá. Külön kell itt a XX. kerület problémájával foglalkozni. Csepelhez hasonlóan az erzsébeti pedagógusok is elég élénk tevékenységet fejtenek ki az ellenforradalom alatt. Főként megnyilatkozásaikkal, s nem tetteikkel ártottak azonban. A fenti 25 áthelyezett között 12 szakmai okokból került más iskolához. Nem került sor sem áthelyezésre, sem fegyelmi büntetésre az V., IX., XIII., XVII., XVIII. kerületekben. Ezeket a kerületeket - a IX. kivételével - csak érintette az ellenforradalom szele, s így itt a pedagógusok sem kompromittáltak magukat.

5) A nyugdíjazásoknál fő szempont Budapest „megfiatalítása” volt. Köztudomású, hogy városaink közül Budapesten volt a legmagasabb az életkori átlag (45 év). Az előregedés negatívan hatott a nevelőmunkára (elsősorban a világnézetű nevelésre), de az ifjúsági mozgalom fejlődésére is. Mégis - figyelembe véve a létszámlehetőségeket (most végzetek száma) és a vidék helyzetét - 60, illetve 65 éven felüliek kerültek elsősorban nyugdíjazásra. Az összes nyugdíjazottak száma: 709. A legtöbb nevelőt a II., VII., és IX. kerület nyugdíjazta (54, 55, 56), a legkevesebbet az I. kerület. A nyugdíjazottak közül 168 kérte önként munkaviszonyának megszüntetését. Az I. kerületben valamennyien saját kérésükre, a XVI. kerületben 17 közül 16 ment saját kérésére nyugdíjra. A nyugdíjazottak közül feltűnően sok az alsó tagozatos (csaknem 40%).

6) 563 azoknak a nevelőknek a száma, akik - bár elérték a nyugdíj-korhatárt - nem kerültek nyugdíjazásra. Visszatartásukat elsősorban szakmai szempontok indokolták. Zömükben természetudomány-szakosok, illetve rajz-énekesek. Vannak olyanok, akiket szociális körülményeik miatt tartottunk állásukban. Főként olyanok, akik az ellenforradalmi harcok során súlyos károsodást szenvedtek. A fenti számból 10 kartárs a 65 éven is túl van. Megtartásukat 6 esetben szociális szempontok indokolták, 1 esetben huzamos idő óta tartó betegség akadályozta meg a munkaviszony megszüntetését, és 3 esetben 1919-es magatartásuk, illegális múltjuk indokolta a visszatartást. (Herczeg Irma, László Vilmos, Kadosa Rezsőné, VII. kerületi pedagógusok). Ezek az elvtársak 1919-től 1945-ig nem dolgozhattak politikai magatartásuk miatt.

2) Középiskolák

A középiskoláknál is törekedtünk, hogy túlnyomó többségében a vezetésben az igazgató vagy az igazgatóhelyettes párttag legyen. Ennek érdekében 32 személyi változás történt. Ezen a számon belül oldottuk meg azt a feladatot is, hogy az ellenforradalmi követelések alapján leváltott igazgatók közül azokat, akik egyébként szakmailag is alkalmasak, újból vezető munkakörbe állítsuk. Több igazgató kicserélése vált szükségessé, mert az ellenforradalom idején, majd utána, a tanítás megkezdésekor nemcsak ingadozó magatartást tanúsítottak, hanem tehetetlenül vagy tétlenül szemléltek a tanárok, vagy a tanulók helytelen akcióit (pl. Korvin Ottó téri leánygimnázium ig., Némethy Lászlóné, Varga Katalin leánygimnázium ig., Herold Lászlóné, Teleki Blanka leánygimnázium ig., Takó Tibor stb.) Közülük többen saját maguk is belátták vezetésre való politikai alkalmatlanságukat és lemondtak. Azok az igazgatók, akik csak passzivitásukkal járultak hozzá az iskolai ellenforradalmi megmozdulásokhoz, a velük való megbeszélés alapján igazgatóhelyettesi beosztásba helyezték. Ugyancsak e megfontolások alapján helyeztünk át néhány igazgatóhelyetteset is más iskolába, ugyanabba a munkakörbe (pl. Kiss Ferencné a Varga Katalinból a Corvin Mátyásba, Kenedich Gábort a Kőlcsey gimnáziumból az Egressy úti gimnáziumba).

Az új igazgatók és igazgatóhelyettesek kiválasztásában fő szempontunk az iskolák politikai megerősítése volt, e mellett azonban a szakképzettségre és a megfelelő tapasztalatra is tekintettel voltunk. Ezt bizonyítja az is, hogy túlnyomó többségük 10 éven felüli tanítási, iskolai gyakorlattal rendelkezik, a kevesebb szakmai gyakorlat esetében is annak 3-4-szerese a betöltött szolgálati idő (pl. Kerek Gábor, vagy Csiki Sász Dezsőné, többi szolgálati idejük kultúrpolitikai vonalon töltötték, illetve az oktatásügyet is irányító pártfunkcióban voltak). A pártönkívűli új igazgatók közül néhányan (pl. Hardy Laura, Rock Edéné) kérik majd a pártba való felvételüket, ha munkájuk alapján erre már alkalmasnak ítélik őket a pártbizottság.

Az ellenforradalmi cselekményekben való aktív részvételük miatt elítélt pedagógusok munkaviszonyát letartóztatásuk után megszüntettük. Pulay Gyula tanár kérte munkaviszonyának megszüntetését, mivel a Kis Újság 1956. november 1-i számában cikket írt, amelyben a Kisgazdapártba szólított minden olyan pedagógust, aki nem áll a marxizmus-leninizmus elvei alapján; s ezek után maga is belátta, hogy pedagógus munkakörben nem maradhat.

Meglehetősen nagyszámú tanár áthelyezésére került sor, kisebb számban szakmai gyengeség miatt általában iskolába, túlnyomó többségükben politikai okból más középiskolába, néhány esetben fegyelmi vizsgálat alapján (Bánóczy Györgyné Fazekas gimnázium, Frigyesy Miklósné XIV. Abonyi u. leánygimnázium). Általában az igazgatók a kerületi pártbizottságokkal egyetértésben javasolták azoknak a tanároknak az áthelyezését, akik helytelen, bizonytalanságot keltő kijelentéseikkel zavarták a tanulók politikai konszolidációját, és hitelüket veszítették abban az iskolában. Az áthelyezés okát az igazgató meg az oktatási osztály középiszkolai csoportja közölte az érdekelte tanárokkal és új iskolájuk igazgatójával is.

A nyugdíjazásnál azt az elvet követtük általában, hogy a 60 éven felüli nők és a 65 éven felüli férfiak munkaviszonyát szüntettük meg. Így körülbelül a nyugdíjig jogosultak felét nyugdíjaztuk, valamennyiük egyszerre való elbocsátása lehetetlenné tette volna a megfelelő pótlás biztosítását.

Ettől az alapelvtől eltértünk néhány esetben akkor, ha politikai kifogás merült fel 55-60 év közötti nőknél, illetve 60-65 év közötti férfiak esetében (pl. Nagy Miklós a Fazekas gimnáziumban, vagy Zachár Emil a Fáy gimnáziumban); illetve a másik irányban az iskolák politikai erősítése érdekében nem nyugdíjaztunk néhány 60 éven felüli nőt és 65 éven felüli férfit (pl. Bács Jenőné a Varga Katalin, Glaser Rezsőné a Zrínyi Ilona leánygimnáziumban, Ádám Manó igazgatót a Zrínyi Ilona, Korvin Lászlóné igazgatót a IX. Zsil-utcai leánygimnázium igazgatóját).

3. Egyeztető bizottságok munkája

A főváros területén működő Pedagógus Egyeztető Bizottságok összetételében az ellenforradalom után sok változás volt. Több kerületben (pl. VII., XI., XX.) visszavonták a bizottsági tagok megbízását és újakat jelöltek. A legtöbb kerületben volt egy-egy személyi változás. A változások oka általában áthelyezésekből, alacsonyabb munkakörbe való sorolásból, illetve más munkakörbe történő elhelyezkedésből adódtak.

1957. január 1-e óta a bizottságok összesen 133 ügyet tárgyaltak.

Ezekből nyugdíjazási ügy: 41

fegyelmi [ügy]: 13

munkaviszony megszüntetése: 37

A többi ügy besorolás-módosítás, szolgálati idő beszámításból adódott.

A XVI. kerületben sem elbocsátási, sem fegyelmi vagy nyugdíjazási ügyben nem fordult egyetlen pedagógus sem a TEB-hez. Csupán négy szolgálati idő beszámítási ügyet tárgyaltak.

A XVII. és XVIII. kerületben 1957. január 1-e óta egyetlen ügy sem volt.

A kerületi Egyeztető Bizottságok határozatát 29 ügyben fellebbezték meg. Ezek közül még folyamatban lévő ügy a TEB-nél 11, bírósághoz, ill. ügyészséghez 5 ügy került. A megfellebbezett ügyek döntő többségben munkaviszony megszüntetéséből adódtak.

A munkaviszony megszüntetési ügyek - három eset kivételével - az ellenforradalmi időszak alatti és utáni magatartás következményei voltak. Három esetben szakmai okok miatt szüntették meg munkaviszonyt.

A megfellebbezett ügyek döntő többségében a TEB helybenhagyta az elbocsátást, mert a kerületi oktatási osztályok a munkaviszony megszüntetése előtt alapos kivizsgálást végeztek, és kellő dokumentációs anyag áll rendelkezésükre. Egy kerületben (XIX.) fordult elő, hogy három nevelő munkaviszonyát visszaállították mielőtt még TEB tárgyalásra került volna, mert a kerületi VB és MSZMP Bizottság kivizsgálva az ügyet az elbocsátást méltánytalannak, illetve indokolatlannak ítélte. Több esetben előfordult, hogy az Egyeztető Bizottságok nem hoztak határozatot (pl. I. kerület), hanem „javasolták” a VB-nek a panasz orvoslásának módját. Pl. áthelyezési, szolgálati idő beszámítási ügyben.

A Kerületi Egyeztető Bizottságok a beérkezett panaszokat határidőn belül tárgyalták le, ugyancsak a határidők betartásával küldték tovább a TEB-hez az iratokat fellebbezés esetében.

A TEB munkája igen sok esetben (pl. Mihalyovszkyné IX. kerület, Feketéné V. kerület) elhúzódó és hosszadalmas, mert az igazgató és vezető ölvonó leváltásával kapcsolatosan a megidézett tanúk bejelentése igen hosszadalmasan történt. Mindkét ügyben november első napjaiban lesz TEB tárgyalás. Súlyosbította a helyzetet, hogy az iskola, illetve óvoda vezetői állását a TEB döntéséig betölteni nem lehetett, tehát ezek az intézmények vezető nélkül működnek.

Általános kérdés a kerületekből, hogy a TEB a beérkezett ügyek tárgyalását rövidebb határidő alatt folytassa le, mert a megoldatlan ügyek igen sok felesleges

zavart okoznak az oktatási intézmények életében.

Fellebbezés alatt álló „súlyosabb” ügyek:

1) Fekete Lászlóné vezető óvónő elbocsátási ügye (V. kerület), tárgyalás november 4-re van kitűzve.

2) Mihalyovszky Jánosné ált. iskolai igazgató leváltási ügye (IX. kerület), tárgyalás november 7-re van kitűzve.

A KEB (Kerületi Egyeztető Bizottság) nyugdíjazásoknál kizárólag azokban az ügyekben hozott munkaviszony helyreállítási határozatot, ahol nem volt meg a nevelőnek a 10 év folyamatos szolgálati ideje.

Budapest, 1957. november hó 5-én.

Kiadás után irattározható!

Nem selejtezhető!

Dr. Gyalmos János
osztályvezető

Jelzet: MOL M-KS 288 f. 33. cs. 1957/1. ó. e. Gépelt eredeti példány az osztályvezető szignójával. Az irat 6. oldalának alján: A felterjesztést személyes kézbesítés végett átvettem. 1957. okt. 6. Sipka Ferenc. 1957 nov. 5. Bné

1957. június 17-i keltezéssel a Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezetének Budapesti Területi Bizottsága is küldött a már kádárhű elnökségnek egy „Jelentést”, a fővárosi pedagógusok „ellenforradalom” alatti magatartásáról. Ebben kizárólag a rendszerhűekkel szembeni fellépéseket sorolják fel név szerint. Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár 43. f. 2052. ó. e. 24-26.

Címkék:

[1956](#) ^[2]

[oktatás](#) ^[3]

[SZKP](#) ^[4]

[sztrájk](#) ^[5]

[ellenforradalom](#) ^[6]

Kiadás: 6. évfolyam (2006) 6. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/politika/tanarok_es_tanitvanyok_az_1956os_forradalom_es_szabadsagharc_idejen.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/politika/tanarok_es_tanitvanyok_az_1956os_forradalom_es_szabadsagharc_idejen.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/1956>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/oktatas>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szkp>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/sztrajk>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/ellenforradalom>